

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra ruského jazyka a literatury

Bakalářská práce

Hodnocení tzv. České cesty při transformaci ekonomiky (základní přehled)

Vypracovala: Karolína Hovorková
Vedoucí práce: PhDr. Pavel Hejtman, CSc.

České Budějovice 2015

Katedra ruského jazyka a literatury
Pedagogická fakulta, Jihočeská univerzita, České Budějovice

Hodnocení tzv. České cesty při transformaci ekonomiky – základní přehled

Bakalářská práce se zabývá procesem deetatizace a privatizace v období transformace ekonomiky v ČR v 90. letech, který později začal být označován jako Česká cesta, a zejména se práce soustředí na názory politiků a ekonomů na správnost a legalitu jejího provedení. Práce je rozdělena do tří částí kromě úvodu a závěru. První část se zabývá politickými, ekonomickými a právními východisky, hlavními záměry České cesty a alternativními postupy. Další kapitola se soustřeďuje na samotnou Českou cestu, odstátnění a privatizaci, zejména pak kupónovou metodu. V této kapitole jsou uvedeny i nejznámější tunelářské kauzy spojované s Českou cestou. Ve třetí části jsou shrnuty hlavní chyby, k nimž během České cesty došlo.

Součástí práce jsou tabulky, které pomocí základních ekonomických ukazatelů nebo počtů vznikajících podnikatelských subjektů komentují přechod k tržnímu hospodářství.

Klíčová slova: kupónová privatizace, deetatizace, akcie, investiční fond, tunelovat, česká cesta

Vedoucí práce: PhDr. Pavel Hejtman, CSc.

Department of Russian language and literature

Pedagogical Faculty, University of South Bohemia, České Budějovice

**The Evaluation of the Czech way during the economy
transformation – general overview**

The Bachelor's thesis deals with the denationalization and the privatization process during the period of the economy transformation in the Czech republic in 1990's which was later termed as the Czech way. The thesis mainly focuses on the politician's and economist's opinions on the correctness and legality of its implementation. The thesis is divided into three parts except introduction and conclusion. The first part pursues political, economic and juridical bases, the Czech way's main targets and alternative ways. Next chapter is concerned with the Czech way itself, denationalization and privatization, mainly the voucher privatization. In this chapter we can find the best known affairs connected with the Czech way. In the third part we can find main mistakes involved in the Czech way.

The Bachelor's thesis includes tables showing the economy transition by means of fundamental economic indicators or the number of emerging entrepreneurial subjects.

Key words: voucher privatization, denationalization, share, investment fund, tunneling, Czech way

Head of thesis: PhDr. Pavel Hejtman, CSc.

Prohlášení:

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice, 23. dubna 2015

Karolína Hovorková

.....

Poděkování:

Ráda bych věnovala poděkování PhDr. Pavlu Hejtmanovi, CSc. za podporu při psaní této bakalářské práce a za jeho cenné rady. Poděkování patří také PhDr. Martě Vágnerové, Ph.D. za pomoc při překladu závěru do ruského jazyka.

Obsah

1.	Úvod.....	– 7 –
2.	Východiska a záměry České cesty.....	– 8 –
	2.1 Východiska právní, politická a ekonomická.....	– 8 –
	2.2 Hlavní záměry České cesty.....	– 12 –
	2.3 Další varianty pro nakládání s privatizovaným majetkem.....	– 15 –
	2.4 Otázka možnosti restrukturalizace a úspor obyvatel.....	– 20 –
3.	Česká cesta.....	– 24 –
	3.1 Odstátnění majetku.....	– 24 –
	3.2 Zvolený postup privatizace.....	– 28 –
	3.3 Kupónová privatizace.....	– 33 –
	3.4 Investiční privatizační fondy.....	– 38 –
	3.5 Konkrétní příklady tunelování fondů.....	– 41 –
	3.6 Privatizační neúspěchy.....	– 44 –
4.	Výsledný popis České cesty.....	– 51 –
	4.1 Zásadní chyby České cesty.....	– 53 –
5.	Závěr.....	– 55 –
6.	Seznam použitých zkratk.....	– 59 –
7.	Seznam použité literatury a dalších zdrojů.....	– 60 –
8.	Seznam tabulek a obrázků.....	– 66 –

1. Úvod

Cílem této bakalářské práce je podat základní přehled hodnocení průběhu ekonomické transformace v ČR¹ od počátku 90. let minulého století do počátku tohoto tisíciletí, která byla později označena jako tzv. Česká cesta. Práce se soustředí na názory ekonomů a politiků na správnost provedení Dušanem Třískou navržené kupónové metody, která v rámci České cesty hrála zásadní roli.

Práce se zabývá i dalšími metodami, které byly při privatizaci použity. Jde o velkou privatizaci, v níž se majetek transformoval nejen kupónovou metodou, ale i veřejnými dražbami, prodejem předem určenému vlastníkovi, bezúplatným převodem či velkou restitucí s odkoupením. Dále zde figurovala malá privatizace, v níž se majetek transformoval veřejnými dražbami, a restituce, které jsou v dnešní době aktuálním tématem v souvislosti s restitucemi církevními.

V práci jsou shrnuta politická, právní a ekonomická východiska, ze kterých česká vláda vycházela po sametové revoluci, když se snažila ze systému plánovaného hospodářství (nekapitálového tržního prostředí) vytvořit tržní kapitalismus a převést majetek spravovaný do roku 1989 státem do rukou soukromých vlastníků. V práci se přirozeně objevují záměry, jichž mělo být Českou cestou dosaženo a které ještě dnes řada politiků a ekonomů vidí odlišně.

Dále je v práci uvedena řada variant pro nakládání s národním majetkem během transformačního období, k nimž nebylo přihlédnuto. Nechybějí ani konkrétní příklady podniků a investičních fondů, u nichž byly prokázány nelegální finanční machinace s národním majetkem umožněné především mezerami v legislativě, která během privatizace nestihla dostatečně rychle reagovat na vzniklou ekonomickou situaci.

Ekonomický vývoj v ČR není konfrontován s vývojem v jiných tranzitivních zemích (jako je Maďarsko či Polsko) nebo s postupy použitými během privatizace v západních zemích (ty jsou v práci zmíněny, jen pokud z nich vycházela nějaká z možných variant). V průběhu zpracování bakalářské práce byly použity metody kvalifikované heuristiky, zejména metoda výběru a analýzy zdrojů, komparace a kompilace jednotlivých názorů na Českou cestu.

1 Resp. ČSFR, jejíž byla do roku 1993 ČR součástí.

2. Východiska a záměry České cesty

Před rokem 1989 a na počátku transformace bylo množství podniků neefektivních, což díky zásahům a finančním injekcím od státu nemuselo být vidět. V podnicích se často plýtvalo zdroji (např. investicemi, surovinami i výdaji kupř. na platy – existovala přezaměstnanost). Častým jevem u podniků byla také např. podle L. Žídky (2006:34) motivace k maximalizaci vstupů a minimalizaci výstupů, což je přesně opačný postup, než jaký vyžaduje tržní kapitalismus. Úkolem vlád po roce 1989 bylo toto změnit a zavést u nás tržní kapitalismus.

V privatizačním procesu, který později začal být označován jako tzv. Česká cesta, je nutné rozlišovat dvě fundamentální etapy. První je **deetatizace** (odstátnění), která spočívala v přechodu majetku na Fond národního majetku (FNM). Jak uvádí V. Šafaříková (1991:5), „*obsahem první etapy je zrušení daného podniku bez likvidace nebo vynětí části jeho majetku a jeho převedení na příslušný fond, v případě prodeje bude podnik zrušen v momentu prodeje podnikem fondem právnické nebo fyzické osobě*“.

Teprve ve druhé etapě dojde k samotné **privatizaci**. Tu V. Šafaříková (1991:6-7) také dělí na dvě základní části. Tou první je změna vlastnických vztahů (snaha najít optimálního vlastníka, popř. vytvořit optimální vlastnickou strukturu pro každý privatizovaný podnik) a tou druhou jsou změny v organizační struktuře podniku (změny technické a organizační v rámci budoucí prosperity podniku).

2.1 Východiska právní, politická a ekonomická

Už v otázce **výchozí ekonomické situace** se řada ekonomů a politiků nemůže shodnout. Např. podle Zprávy vlády o stavu české společnosti z 2.3. 1999 (1999:81; dále jen Zpráva) měla ČR na počátku transformace oproti ostatním transformujícím se zemím bývalého východního bloku řadu výhod: vyšší produktivitu práce, nízkou zahraniční zadluženost či vysokou míru národních úspor (28 – 30 % po celá 90. léta, což bylo v Evropě výjimečné) a investic způsobenou nízkým podílem mezd v přidané hodnotě, ale tyto výhody nebyly využity. A pracovník bruselského Evropského odborového institutu Martin Myant (2014) uvádí, že ČR měla mezi postsocialistickými zeměmi dokonce nejlepší výchozí pozici. Ta spočívala ve stabilní ekonomice, fungující

měně a České národní bance (ČNB), přebytku poptávky spotřebitelů a poměrně nízkém hrubém dluhu po roce 1989, který činil 7,9 mld. dolarů.

Tento názor se ale naprosto neslučuje s výrokem Jiřího Weigla² (2013³), který uvádí, že po roce 1989 *„naše republika (...) zdělila nefunkční centrálně plánovanou ekonomiku“, která „byla totálně postátněná v míře nebývalé kdekoliv na světě, dominoval v ní (...) zastaralý těžký průmysl, jehož produkci odebíraly z cca 80 % země komunistického bloku“*. To, že u nás oproti ostatním zemím bývalého východního bloku prakticky neexistovaly obchodní styky se západními zeměmi a soukromé podnikání, nakonec uznává i Zpráva (1999:47).

Obecně můžeme říci, že stát po roce 1989 nebyl sice výrazně zadlužený, nicméně v rukou domácností nebyl takřka žádný soukromý kapitál, náš trh byl soustředěn na východní nekapitálové trhy, které po roce 1989 výrazně slábly oproti rozvíjejícím se kapitálovým tržním ekonomikám na západě a naše ekonomika měla za úkol se jim co nejdříve přiblížit.

Pro uskutečnění deetatizace a privatizace bylo nutné provést řadu zásadních **změn v legislativě**. Zřejmě nejzásadnější změnou z hlediska politického systému bylo vynětí ústřední role KSČ z Ústavy. Z hlediska ekonomického pak byla nejpotřebnější legalizace a zavedení soukromého vlastnictví pro potřeby podnikání a zásadní úprava obchodního zákoníku⁴. Na základě zákona 182/1993 Sb. vznikl český Ústavní soud a občanům byla zajištěna osobní, politická a lidská práva ústavním zákonem č. 2/1993 Sb., resp. Listinou základních práv a svobod.

Zavedení trvalého a především trvale funkčního právního řádu a hlavně jeho vynutitelnosti ale trvalo poměrně dlouho. Táhl se v podstatě celým transformačním procesem. Mezi roky 1991 a 1994 se sice ve Sbírce zákonů objevilo skoro 2 000 nových předpisů. Zákony byly však často novelizovány (sociálně-demokratická vláda Miloše Zemana totiž slibovala legalizační smršť, namísto věčných novelizací).⁵

2 PhDr. Ing. Jiří Weigl, CSc. je český ekonom. V 80. letech byl členem KSČ a zaměstnancem Ekonomického ústavu ČSAV, v 90. letech byl členem vlády. V současné době je výkonným ředitelem Institutu Václava Klause.

3 Internetový zdroj ve formátu html – v práci uváděn bez jednotlivých stran. To platí i pro všechny ostatní zdroje tohoto formátu.

4 1992, dostupné z <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>

5 Přesto se novelizovalo ve značné míře. Kupř. mezi lety 1998 a 2001 byl dvacetkrát novelizován zákon o daních z příjmů, stejný počet novelizací postihl i trestní zákoník, obchodní zákoník prošel změnami

Jedním z hlavních problémů se na samém počátku ekonomické transformace jevil střet práva soukromého a práva veřejného. Českoslovenští právníci před rokem 1989 upravovali spíš vnitřní vztahy organizací, ne ty vnější. Před legalizací soukromého vlastnictví a podnikání existovalo vlastně jen právo soukromé. Neexistoval **právní rámec**, v němž nově vzniklí soukromí vlastníci budou moci podnikat a budou muset dodržovat vládou striktně vynucované obchodní právo.

Ten se vytvářel až v průběhu samotné privatizace, ne před ní, což byl další zásadní bod, v němž se názory kritiků a zastánců privatizace střetávají. Mohlo se privatizovat podle nového obchodního zákoníku? Např. podle V. Klause (1994) realizátoři kupónové privatizace (KP) neměli s kapitálovým tržním prostředím téměř žádné zkušenosti (stejně jako občané) a obchodní zákoník před ukončením transformace neměl co upravovat, protože neměl z čeho vycházet.

Dále bylo zlegalizováno soukromé podnikání (vznikly zákony o akciových a jiných obchodních společnostech či směnitelnosti koruny)⁶, což umožnilo vlastnit aktiva tuzemských podniků i **cizincům**. To vzbudilo vlnu odporu u některých českých politiků. Objevovala se hesla jako „prodej rodinného stříbra“ nebo „německá kolonizace“. Např. podle V. Klause⁷ (1994) na počátku privatizace docházelo k rozprodeji národního majetku zahraničním zájemcům.⁸ Tento problém měla řešit právě kupónová metoda, ani jednoho kola žádné z jejích vln se totiž nemohli účastnit zahraniční investoři. V. Klaus (2001) dodává, že on sám spolu s ostatními členy vlády „*privatizaci do rukou zahraničního kapitálu vědomě a zásadně brzdili*“.

Důležitou otázkou bylo, **v jaké roli** k privatizaci **přistoupí nová vláda**. Ta spolu s vládami po ní následujícími měla za úkol převést majetek ze správy státu do

desetkrát (i když byl účinný už od 1.1. 1992) a zákon o DPH sedmkrát. Řada těchto novelizací ale byla nutná i kvůli harmonizaci našeho právního řádu s evropským právem. (Zásadní legislativní změny v živnostenském zákoně či zákoně o cenných papírech byly ale provedeny až v roce 2000.)

6 Do roku 1989 v ČSFR neexistovalo takřka žádné soukromé podnikání. 98 % veškeré ekonomiky bylo ve správě státu.

7 Prof. Ing. Václav Klaus, CSc. je spoluzakladatelem ODS. Byl ministrem financí (1989-1992), pak předsedou vlády (1992-1998) a poté dvakrát prezidentem ČR (2003-2013). Politicky zastřešoval zvolený psotup privatizace, tudíž i privatizaci kupónovou metodou.

8 Jako důvod tohoto postoje V. Klaus (1994) uvádí např. firmu Baťa, prodanou za 250 mil. korun, Českomoravský cement, prodaný za 1 785 mil. korun, nebo Cementárny Hranice, prodané za 430 mil. korun, Čokoládovny Praha, které zahraniční vlastníci odkoupili za 843 mil. korun, Silon, prodaný za 350 mil. korun, či Rakonu, Vitanu a další do roku 1989 prosperující společnosti.

soukromých rukou. Nová vláda se z řady důvodů, jimž dominoval především nedostatek kapitálu v rukou občanů (viz podkapitola 2.4 Otázka úspor a možnosti restrukturalizace) rozhodla kromě jiného pro v podstatě bezúplatný převod majetku (viz podkapitola 3.3 Kupónová privatizace). Ani tato metoda se ale neobešla zcela bez peněz. Tomáš Ježek⁹ (2011) uvádí, že 90 % financí do KP vložily Česká spořitelna, Komerční banka a Agrobanka, přičemž část pocházela z trestné činnosti a obecně se o tom vědělo.

Od tohoto postupu bylo upuštěno jen ve výjimečných případech, kdy byly podniky prodány vládou **předem určenému majiteli** a ještě před tím byly často restrukturalizovány. V souvislosti s tímto postupem se objevuje také řada námitek. Např. podle Z. Šulce (1998) nemusely být společnosti jako Avie, Tatra Kopřivnice nebo Liaz Jablonec nad Nisou privatizovány do rukou předem zvoleného vedení. Zájem o ně totiž projevil Mercedes-Benz. Stejně tomu podle makroekonomického analytika Z. Šulce (1998) bylo i se Škodou Plzeň, o kterou se zajímal Siemens, nebo s pražskou ČKD (Českomoravská-Kolben-Daněk), o jejíž koupi se snažil koncern AEG.

Podle Z. Šulce (2013) navíc noví šéfové privatizovaných podniků často přicházeli z postů státních úředníků či ředitelů a náměstků za bývalého režimu. Z. Šulc (2013) ale vinu nepřičítá polistopadovým vládám. V souvislosti s vládou a novými šéfy podniků podle slov Z. Šulce (2013) „*nešlo o žádné spiknutí, nevytvořili ani pravidla hry, ovládli je ale a využili k bezprecedentnímu obohacení*“.

Paradoxně i Lubomír Štrougal¹⁰ (2009) kritizuje fakt, že se k moci často dostali představitelé bývalého režimu, nesmazatelný díl viny ale na rozdíl od Z. Šulce přičítá vládě. Přístup k řízení podniků byl podle L. Štrougala (2009) představitelům bývalého režimu usnadněn tím, že hned v dubnu 1990 tehdejší ministr vnitra Richard Sacher „v zájmu zajištění stability politického vývoje“ vydal pokyn k vyjmutí a zapečetění některých archivních dokumentů¹¹.

Zejména těch, jež se týkaly polistopadového prezidenta, členů obou vlád i federální vlády nebo poslanců České národní rady (ČNR) a Slovenské národní rady a

9 Doc. Ing. Tomáš Ježek, CSc. působil před rokem 1989 v Ekonomickém institutu ČSAV a mezi lety 1990 a 1992 byl ministrem pro správu národního majetku a jeho privatizaci a předsedou výkonného výboru FNM.

10 JUDr. Lubomír Štrougal byl mezi lety 1970-1988 předsedou federální vlády, kromě toho byl i ministrem zemědělství a ministrem vnitra. Působil i ve vedení KSČ.

11 1990, dostupné z http://www.sds.cz/docs/prectete/ezakon/pok_fmvm.htm

předáků polistopadových politických stran. V případě potřeby lustrace osob, jichž se pokyn týkal, měl být ministr vnitra okamžitě informován. L. Štrougal (2009) uvádí, že mezi těmito osobami bylo množství „bývalých komunistů z Prognostáku ČSAV¹² – vesměs agentů StB, kteří tak mohli rychle převléci kabáty“.

Obecně ale vláda, která proces odstátnění a následné privatizace prováděla (zejména Klausova vláda), postupovala jako správce národního majetku a většinou nového vlastníka neurčovala. Privatizovalo se cestou restitucí, malé privatizace a velké privatizace, jejíž součástí byla mj. takřka bezúplatná KP. K tomuto procesu byla vytvořena řada institucí jako obchodní soudy, burza či v kapitálovém tržním systému nezbytné banky, které by nově vzniklým vlastníkům po privatizaci poskytovaly úvěry na podnikání, a další (viz kapitola 3. Česká cesta).

V transformaci ekonomiky hrálo roli ještě **rozdělení Československa**. Takže kromě výdajů spojených s privatizací státních podniků bylo potřeba ještě rozdělit správu všech podstatných úseků od armády, policie, dopravních koridorů až po rozdělení měny (úprava měnových kurzů, tisk nových bankovek) atd. To se odrazilo i v ekonomice. Mezi Českem a Slovenskem totiž poklesl vzájemný obchod, kromě vyšších výdajů se tedy během rozdělování ČSFR i lehce snížily příjmy obou zemí.

2.2 Hlavní záměry České cesty

Původní záměry deetatizace a privatizace shrnul ve svém projevu v ČNR z července 1990 T. Ježek (2007:206): „(...) hlavním cílem procesu odstátnění a následné privatizace je **převod státního majetku na subjekty soukromého práva**, které budou v tomto procesu nalezeny a přesně majetkově vymezeny. Tyto subjekty budou v mezích zákona suverénně rozhodovat, majetkem za svoji hospodářskou činnost odpovídat a po zdanění jim připadne hospodářský výsledek. (...) Odstátněním rozumíme oddělení podnikových financí od státních, vypořádání dluhů a pohledávek odstátněvaných podniků a převod státního podniku na akciovou společnost se stoprocentní účastí státu nebo na jinou formu obchodní společnosti.“

T. Ježek (1990) dále upozorňuje, že cílem nebyly restrukturalizace nebo oddlužování podniků před jejich prodejem, čímž si ale protiřečí (viz podtržená část), a

12 Prognostického ústavu Československé akademie věd

že privatizace sloužila pro vymezení vlastnických práv k odstartování procesu směny. Rizikem podle jeho slov bylo dávat si za cíl rychlé vytvoření právního řádu, který bude upravovat vztahy v nově vznikajících formách podniků a mezi nimi. Ten mohl začít fungovat až po odstátnění.¹³ Objevovaly se i názory, že Česká cesta měla zvýšit příjmy státního rozpočtu¹⁴, to ale podle T. Ježka (2011) taktéž nebylo jejím původním cílem.

Stěžejním záměrem bylo bezesporu **zavedení tržního kapitalismu**. Během transformace ekonomiky byly např. A. Kotoučkovou (2001) zhruba definovány tři názorové proudy, tedy ekonomické cesty, jimiž se měla ČR při přechodu od centrálně plánovaného hospodářství k fungujícímu tržnímu systému vydat.

Jedním ze způsobů byla tzv. „**třetí cesta**“. Jejím zastáncem byl kromě jiných makroekonom Miloš Pick. Názory na provedení této cesty se ale i u jejích progátorů různily. Třetí cesta nebyla pro radikální změny, ale naopak pro zachování stávajícího systému se změnami. Její propagátoři chtěli mj. v centrálním plánování ekonomiky vytvořit pro podniky konkureční tržní prostředí, rozrušit monopoly a nadále nedotovat neefektivní podniky.

Dalším způsobem bylo **sociálně-tržní hospodářství**. Zastánci tohoto systému byli kupř. Miloš Zeman nebo Valtr Komárek (jeho alternativa ale spočívala víceméně v kritice v České cestě zvoleného postupu zvaného „šoková terapie“ - viz níže; svůj nápad shrnul v textu Realizace vládního programu v oblasti hospodářské politiky). Hlavním cílem protagonistů této metody bylo udržení vysoké míry zaměstnanosti. Chtěli zavést tržní ekonomiku, v níž by byla posílena role státu.

A poslední navrhovanou variantou bylo **liberální hospodářství**. Mezi zastánce této cesty se řadí Václav Klaus, Vladimír Dlouhý¹⁵ či Karel Dyba¹⁶. Tento názor později pochopitelně přijala i federální vláda. Původním záměrem zastánců tohoto způsobu transformace ekonomiky bylo např. podle V. Klause (1994) vytvoření tržního prostředí,

13 Dále T. Ježek (2007) dodává, že vláda měla primárně chránit soukromé vlastnictví a odstátňovat, ne se soustředit např. na stabilitu měny. Na druhou stranu ale připouští, že měla důsledněji trestat prohřešky proti nově vznikající legislativě. To byl ale úkol pro justici a policii, které podle T. Ježka (2011) v mnoha případech své pravomoci nevymáhaly.

14 Např. V. Spěváček (2002:26)

15 Ing. Vladimír Dlouhý, CSc. byl mj. ministrem hospodářství (1990-1992) a ministrem průmyslu a obchodu (1992-1997).

16 Prof. Inf. Karel Dyba, CSc. byl v roce 1992 ministrem pro hospodářskou politiku a rozvoj. Mezi lety 1992 a 1996 byl ministrem hospodářství.

přičemž by se co nejméně zvyšovala inflace a stát by zasahoval do ekonomiky, ale menší měrou než před rokem 1989.

Druhým zásadním záměrem byla **rychlost** zavedení tržního kapitalismu. Samozřejmě byly oblasti, ve kterých byla rychlost možná a nutná. Mezi takové patřila liberalizace cen a zahraničního obchodu, vytvoření kapitálových trhů a zakládání nových forem vlastnictví (např. akciových společností podle nových stanov či soukromých družstev atd.), na druhou stranu kupř. vytvoření funkční kapitálové ekonomiky a především legislativy upravující vztahy jednotlivých účastníků tržního systému bylo během na dlouhou trať. Názory na rychlost deetaticizace a privatizace byly na počátku 90. let rozděleny do dvou proudů.

Prvním byl **gradualismus**. Jeho cílem bylo snížení jejích nákladů, především růstu cen. Zastánci gradualismu chtěli předejít bankrotu ekonomiky, k němuž mohlo dojít díky rychlému postupu, a šlo jim také o zpomalení liberalizace zahraničního obchodu a cen. Druhým z proudů byla tzv. **šoková terapie**, která byla později také prosazena.

Šoková terapie měla zajistit, aby stát zasahoval do ekonomiky co nejkratší dobu. Také měla předejít případu, kdy by už nefungovalo ani centrálně plánované hospodářství, ani tržní ekonomika, který hrozil při zvolení pomalejšího postupu. Např. podle J. Weigla (2013) byla rychlá privatizace nutná, protože po roce 1989 byly z podniků odstraněny organizace, které se o jeho chod do té doby staraly, což vedlo k tzv. spontánní privatizaci (dosavadní vedení obstarávalo odstátňované podniky svými soukromými společnostmi, na něž vedení převádělo aktiva odstátňovaného podniku).

Otázkou byla také **rychlost zavedení** odpovídající **legislativy**. Podle V. Klause (2001) musela proběhnout rychlá privatizace i bez čekání na dokonalý právní rámec, protože to by znamenalo neprivatizovat vůbec a nechat podniky rozkrást. A podle slov D. Třísky¹⁷ (2011) se dokonce s myšlenkou nečekat na efektivní právní řád a jeho vynutitelnost začal vytvářet samotný projekt KP. Na druhou stranu Zpráva (1999:85) uvádí, že změny v systému, které byly díky tlaku na rychlost deetaticizace a privatizace provedeny ještě před změnami v legislativě, vystavily podniky vyspělé zahraniční konkurenci a zároveň nefunkčnímu tržnímu prostředí.

17 JUDr. Ing. Dušan Tříška, CSc. byl autorem návrhu kupónové privatizace a jejím spolurealizátorem. Mezi lety 1979-1990 pracovníkem Ekonomického ústavu ČSAV a mezi lety 1990-1992 byl náměstkem ministra financí V. Klause.

Kritika rychlosti České cesty se objevovala zřejmě i díky zklamání z případů tunelování (viz podkapitola 3.5 Konkrétní příklady tunelování fondů) či korupce, z nárůstu kriminality či nedostatečného vynucování práva. Tuneláři totiž využili právě mezer v zákoně, aby tak mohli vyvádět aktiva z podniků.

I když byl tento čin nelegální, nebyl v počátcích transformace ekonomiky vždy právně postihovaný (i v souvislosti s pomalu se vyvíjejícím institucionálním rámcem) a reformátoři a vláda jako by si možnost jeho objevení ani nepřipouštěli. Např. T. Ježek (2007:184) ale uvádí, že často nešlo rozlišit tunelování od negativních důsledků špatných rozhodnutí, se kterými se naopak počítalo, protože s tržním hospodářstvím v ČR v prvních letech transformace neměl téměř nikdo sebemenší zkušenosti.

2.3 Další varianty pro nakládání s privatizovaným majetkem

Ekonomy byly definovány tři alternativní směry, jež bylo možno provést místo těch později skutečně použitých a které shrnuje mj. L. Židek (2006). Prvním byly přímé prodeje tuzemským zájemcům, kterým by předcházela státem dotovaná restrukturalizace. Tato metoda ale v českém prostředí nejenže fungovala pouze na dluh, ale hlavně případy, v nichž byla použita, nepřinesly ani nový kapitál, natož pak nový management. Ukázkovým příkladem je koupě Poldi Kladno Vladimírem Stehlíkem, která skončila fiaskem (viz podkapitola 3.6 Privatizační neúspěchy).

Druhým alternativním způsobem byly přímé prodeje až po restrukturalizaci, tentokrát však zahraničnímu vlastníkovi, u něhož byl předpoklad dostatečného kapitálu. Ten spolu s novým managementem mohli zahraniční investoři přinést, řada takovýchto obchodů ale nevyšla. Tento způsob prosazoval **Jan Vrba**¹⁸. Navrhoval, aby si v takto privatizovaném podniku stát nechal podíl. Z výnosů, které by podniky získaly, by stát pokryl výdaje spojené s předchozí restrukturalizací. Podle jeho plánu z podzimu 1990 mělo být takto privatizováno asi 33 podniků – kupř. výše zmiňované Liaz Jablonec nad Nisou, Škoda Plzeň, Tatra Kopřivnice nebo Škoda Mladá Boleslav, u níž byla metoda na rozdíl od předchozích případů použita úspěšně.

O tuzemské podniky zejména na počátku 90. let nebyl v zahraničí velký zájem, protože návratnost investic pro případné investory byla v prostředí nově vznikajícího

18 Ing. Jan Vrba byl ministrem průmyslu (1990-1992).

tržního hospodářství značně nejistá, což dokládají i slova V. Klause (2013). Naproti tomu podle vyjádření českého ekonoma P. Gočeva (2013) by tato metoda byla minimálně pro občany výhodnější. Při její aplikaci by podle P. Gočeva (2013) „*občané za svůj majetek dostali zapláceno a doprovodné škody v podobě podniků zkrachovalých kvůli špatnému řízení by byly daleko nižší*“.

Třetí variantou byla vládou obávaná a již výše zmíněná spontánní privatizace. Podniky by vlastně převzali jejich tehdejší manažeři, kteří se často do funkce dostali na základě svého kádrového profilu, ne svého vzdělání či zkušeností. To by ale nepřineslo ani nový kapitál, natož nový management. A případů tunelování by jistě bylo ještě více.

Alternativní varianty pocházely jednak od českých politiků, jednak od ekonomů žijících v zahraničí. Jejich konkrétní návrhy jsou v této podkapitole také zahrnuty. Jedním z těch tuzemských byl projekt Hospodářské rady ČR v čele s **Františkem Vlasákem**¹⁹. Z jejich Návrhu strategie přechodu k tržní ekonomice částečně čerpal i Scénář ekonomické reformy, podle něhož se během České cesty nakonec postupovalo. Návrh Hospodářské rady ČR ale inklinoval spíše ke gradualismu a obsahoval řadu privatizačních opatření jako je komercializace státních firem, aby byly závislé jen na svých vlastních ziscích. Po oddělení podniků od státního rozpočtu z nich měly být vytvořeny akciové společnosti, jejichž představenstva, která by podnik dále řídila, by určil stát, resp. vláda nebo vládou určení úředníci.

Pokud jde o metody privatizace, volil projekt spíše ty standardní (tedy ne kupónovou) a prodej na leasing novému vedení. Na vybrané podniky měla být použita hlavně malá privatizace, aby vzniklo množství drobných podnikatelů. Až za nějakou dobu po jejím ukončení měla následovat privatizace zbylých podniků. Autoři chtěli předejít přímým prodejům, protože jsou časově náročné a majetek v nich mohl být prodáván pod jeho skutečnou cenou. Kromě F. Vlasáka na tomto návrhu spolupracovali ekonomové **Lubomír Mlčoch**, **Zdislav Šulc** a další.

Mezi českými politiky se ozývaly hlasy pro tzv. „zaměstnanecké akcie“. To by znamenalo, že přednostní právo na koupi akcií privatizovaného podniku by měli jeho

19 RNDr. František Vlasák byl v předlistopadovém období mj. ministrem dopravy a spojů (1958-1963), zastával post ministra – předsedy Státní komise pro techniku (1963-1968) a předsedy Státní plánovací komise (1968). Byl také místopředsedou Pithartovy vlády (1990-1992).

zaměstnanci. Tento názor zastávali např. **Miloš Zeman**²⁰ nebo **Václav Havel**²¹. To by ale automaticky zvýhodňovalo zaměstnance určitých odvětví, např. automobilového průmyslu či lehkého strojírenství, před zaměstnanci podniků, jejichž fungování bylo státem udržováno uměle a po privatizaci zkrachovaly nebo byly během ní likvidovány.

Ze zahraničních návrhů je často skloňována Strategie ekonomické přeměny Československa vytvořená v lednu 1990 exilovým ekonomem **Janem Švejnar**²². Strategie byla jakýmsi návodem, jak během cca pěti let donutit podniky, aby se chovaly efektivně, a současně zachovat vysokou míru zaměstnanosti (a to i při vysoké konkurenci podniků). J. Švejnar (1990) byl zastáncem prodejů zahraničním investorům, prodeje ale měly být regulovány, aby podniky nebyly prodávány pod tržní hodnotou.

Problémem v této variantě ale byla deetatizace. Oproti zahraničním investorům byli českoslovenští občané znevýhodněni. J. Švejnar (1990) tedy navrhoval převést státní podniky na akciové společnosti a část jejich akcií převést na účty občanů. To mělo podle J. Švejnara (1990) své výhody: podniky by byly prodávány v aukcích za nejvyšší možnou cenu a majetek by byl spravedlivě rozdělen mezi občany.

Další zahraniční variantou byl návrh **Milana Zeleného**²³ (2010), podle něhož autoři privatizace zneužili výklad o „neviditelné ruce trhu“ uvedený v knize Bohatství národů světového skotského ekonoma a filozofa Adama Smithe. Tím podle M. Zeleného (2010) mátlí neinformovanou veřejnost – tvrdili, že „neviditelná ruka trhu“ všechno vyřeší sama a DIKům (držitelům investičních kupónů) pomůže k bohatství. M. Zelený (2010) před nestandardními metodami privatizace upřednostňoval restituce. Ty by ale na rozdíl od těch skutečně aplikovaných musely sahát až do roku 1945, kdy prezident Edvard Beneš zestátnil skoro tři čtvrtiny průmyslu. Navíc podle M. Zeleného (2010) deetatizace probíhala příliš pomalu a velké množství privatizovaného majetku bylo přeneseno do sféry vlivu politiků.

20 Ing. Miloš Zeman byl mj. poslancem Federálního shromáždění (1990-1992), pak předsedou ČSSD (1993-2001) a předsedou Poslanecké sněmovny (1996-1998). V současné době je prezidentem ČR.

21 Václav Havel byl v letech 1989-2003 prezidentem republiky.

22 Prof. Jan Švejnar, M.A., Ph.D. je česko-americký ekonom. V současné době je profesorem mezinárodních vztahů a ředitelem Centra pro globální hospodářskou politiku na Kolumbijské univerzitě.

23 Prof. Ing. Milan Zelený, M.S. Ph.D. je česko-americký ekonom. Momentálně působí na Fordhamské univerzitě v New Yorku.

Podrobnou alternativu nabízel také **František Nepil**²⁴ (1997) už v dopise z 22.8. 1990 tehdejšímu prezidentovi V. Havlovi. Podle F. Nepila (1990) „*občané po roce 1989 měli úspory*“. Bylo jimi jejich důchodové pojištění, které odváděli státu s daněmi a ze kterého měl být občanům jednou vyplácen starobní důchod. Občané si za tyto peníze mohli koupit důchodové pojištění dle vlastního uvážení u jednoho ze soukromých důchodových fondů a stát by nebyl nadále zatížen jeho vyplácením. F. Nepil (1997) vidí státní podniky (resp. jejich dividendy) jako kasu, ze které stát jako velká penzijní pojišťovna čerpá peníze na vyplácení důchodů.

Důchodové fondy měly peníze od svých klientů investovat do tuzemských podniků, což byla cesta k vytvoření kapitálového trhu podobného těm západním. Navíc by podle F. Nepila (1997) takto podniky nebyly prodávány pod cenou a KP by za několik let nemuseli vyššími daněmi (o 15 – 25 %) hradit mladší generace. Pokud by totiž občané akcie získali tímto způsobem, byli by obezřetnější při jejich investování. Takto by netratil ani stát, ani občané. Soukromé penzijní fondy by totiž podle F. Nepila (1997) byly podloženy soukromým majetkem, který by je chránil před inflací.

K tomuto Nepilovu názoru se přiklání i L. Štrougal (2009), který uvádí, že důchodové pojištění v roce 1989 dosahovalo asi poloviny mzdy a ve fondech sociálního zabezpečení byl přebytek asi 87 mld. Kč, tyto úspory podle něj polistopadová pravicová vláda využila k pokrytí rozpočtových schodků. Podle L. Štrougala (2009) národní majetek země od roku 1947 vzrostl do roku 1989 o 720 % (na 5 178 mld. Kč). Z národního majetku v roce 1989 by podle L. Štrougala (2009) dnes byl kapitál ve výši cca 4 biliony Kč, díky privatizaci z něj ale nezůstalo nic a HDP ČR mohlo růst rychleji, od roku 1989 do roku 2014 se totiž zvýšilo jen o cca 38 %.²⁵

I F. Nepil (1991) ale připouští, že Čechoslováci neměli s tržní ekonomikou zkušenosti a museli by si najmout poradce, aby jim s investicemi pomohl. Ani při této metodě by nesměla chybět legislativa, která by klienty fondů chránila. F. Nepil (1991)

24 Ing. František Nepil je londýnský ekonom a odborník na kapitálové trhy.

25 L. Štrougal (2009) ve své knize popisuje i důsledky, jaké má privatizace některých státních podniků na současnou českou ekonomiku: např. uvádí, že francouzskými investory skoupené české cukrovary byly zlikvidovány a ČR musí cukr dovážet, ačkoli byla v této oblasti evropskou velmocí; pitná voda občanů ČR stojí asi dvacetkrát víc, než kdyby české vodovody nebyly prodány firmě Veolia; většinu elektřiny kupujeme od německé firmy RWE, protože privatizované uhelné doly pokryjí spotřebu elektřiny asi jen z 60 %; u poboček zahraničních bank platíme vysoké poplatky; státní dluh se denně zvyšuje o cca 13 mil. Kč; asi 13 000 českých firem má sídlo v tzv. daňových rájích, kam z ČR teče asi 40 mld. Kč ročně.

navrhoval, aby stát v případě krachu soukromého penzijního fondu vyplácel občanům penzi alespoň ve výši, jakou by měla, kdyby ji občanům nadále zajišťoval stát.²⁶

F. Nepil (1990) v dopise V. Havlovi také varoval před některými ekonomickými jevy, které zejména díky České cestě vzniknou. Kromě nespravedlivého rozdělení národního kapitálu do rukou občanů, kteří s ním nebudou umět dobře zacházet, jeho částečné ztráty v šedé ekonomice nebo prodeje podniků zahraničním investorům za neodpovídající cenu zmínil i korupci a nefunkční kapitálový trh, vysoké daně a inflaci.

V. Havel ale ve svém projevu po nastoupení do funkce prezidenta (1990) slíbil: *„Připravujeme koncept ekonomické reformy bez sociálních stresů, inflace, nezaměstnanosti. (...) Tato vláda jasně řekla, že přechod od neekonomiky k ekonomice bude pokojný, bez nezaměstnanosti, bez jakýchkoliv sociálních krizí.“* Na vývoj těchto a dalších ekonomických ukazatelů se můžeme podívat v následující tabulce.

Tabulka 1: Základní ekonomické ukazatele v roce 1991 (v %)

Ukazatele	1. kvartál	2. kvartál	3. kvartál	4. kvartál	Rok
HDP	-3	-12,8	-21,5	-25,2	-15,9
Nezaměstnanost	1,7	2,6	3,8	4,1	4,1
Inflace	39,3	47,9	47,9	51,5	51,5
Průmyslová produkce	-9,9	-22,3	-39,6	-35,8	-24,4
Zaměstnanost v průmyslu	-7,6	-10,1	-13,4	-15,3	-11,6
Soukromé příjmy	-30,4	-31,8	-26,7	-15,7	-25,5
Soukromé výdaje	25,7	-33,8	-32	-32,9	-31,3
Obchodní bilance	-6,9	9,6	14,4	11,9	4,5

Pramen: MYANT, M. *Vzestup a pád českého kapitalismu: ekonomický vývoj České republiky od roku 1989*. Vyd. 1. Překlad Petra Luňáčková. Praha: Academia, 2013, 351 s. XXI. století, sv. 26. ISBN 9788020022882. (Poznámka: HDP - pro ČSFR jako celek - a průmyslovou produkci autor uvedl v konstantních cenách roku 1984, průmyslová produkce se týká podniků nad 100 pracovníků, inflace je vyjádřena pomocí CPI – indexu spotřebitelských cen – na konci období a obchodní bilance se rovná procentu HDP ČSFR v daném období.)

²⁶ Otázkou je, jak vysoké by musely být daně, aby byl stát schopen ručit blíže nespecifikovatelnému množství klientů fondů vyplácení starobních důchodů v určité výši.

Je ale nutné podotknout, že minimálně jevy jako inflace by se po transformaci systému z nekapitálového na kapitálový jistě objevily i bez použití strategie užívané během České cesty, resp. za použití některé z možných variant. A podle mého názoru je minimálně ekonomická veřejnost musela v procesu transformace ekonomiky očekávat.

2.4 Otázka možnosti restrukturalizace a úspor obyvatel

Z výše uvedených variant vyplývá, že dalším sporným momentem při volbě procesu privatizace byla otázka, zda provést **restrukturalizaci podniků** (chápanou jako zefektivnění provozu – včetně propuštění nadbytečné pracovní síly, popř. úplné ukončení provozů, kde se vyrábělo zboží, o něž nebyl zájem) před jejich prodejem, nebo nechat privatizaci na novém vlastníkovi. V otázce restrukturalizace se objevovaly návrhy **inspirovat se** privatizačními postupy **u západních zemí**.

Např. podle vyjádření T. Ježka (2007:28-30) ale v případě inspirace privatizací na západě hrozilo např. riziko vzniku německého Treuhandanstaltu. To byla organizace, která vznikla v 90. letech v bývalém NDR při transformaci tamní ekonomiky. Před samotným prodejem do privatizovaných podniků tato instituce investovala značné finanční prostředky, její zaměstnanci a noví majitelé si tak zvykli na přičinění „shora“, ne na své vlastní úsilí.

Dalším návrhem byla inspirace např. u Velké Británie, kde se po druhé světové válce znárodněné firmy, které v 70. letech vykazovaly nízkou produktivitu a vysoký počet odstávkovaných hodin zaměstnanců, v 80. letech pod taktovkou Konzervativní strany Margaret Thatcherové převáděly zase zpět do rukou soukromých podnikatelů. V Británii se ale privatizovaly jen některé velké podniky a tamní vláda počítala se ziskem z prodeje. S tím mohla počítat, protože britské podniky určené k odstátnění byly před prodejem např. podle T. Ježka (2007:40-41) nejprve záměrně restrukturalizovány.

Na to se u nás spoléhat nedalo. Restrukturalizaci podniků vláda většinou očekávala od nových vlastníků. Na nich bylo také zvýšení efektivnosti těchto podniků. České podniky byly privatizovány za jejich účetní hodnotu, ne tu reálnou. Pokud se tržní cena skutečné ceně alespoň přiblížila, stejně se kvůli nedostatku zkušeností s tržním hospodářstvím jednalo o cenu odhadnutou. V Británii také již fungovalo běžné tržní hospodářství, a to na pevných základech stanovených v právním řádu.

Jak již bylo řečeno, restrukturalizace podniků nebyla hlavním záměrem české privatizace. Např. V. Klaus (1994) uvádí, že kdyby byl stát vůbec schopen podniky restrukturalizovat, nebyl by nucen je prodávat a mohl si je nechat, ve snaze o změnu systému se ale stát snažil do podnikové ekonomiky nezasahovat. A pokud by stát provedl restrukturalizaci podniků, ještě více by se prodloužilo období, kdy podniky už nebyly státní, ale ještě ani nepatřily novému vlastníkovi a spravovalo je FNM.

Přesto se řada úspěšně privatizovaných a státem tzv. „očištěných podniků“ objevila – např. Škoda Mladá Boleslav. Jak již bylo řečeno, stát také před prodejem pomohl např. podnikům Zetor, Tatra Kopřivnice nebo Škoda Plzeň, do jejichž čela bylo buď dosazeno bývalé vedení, nebo byl vládou zvolen nový vlastník (viz podkapitola 3.6 Privatizační neúspěchy). Že k restrukturalizaci docházelo bylo např. podle V. Spěváčka (2002:30) zřejmé i z rychlého přesměrování orientace zahraničního obchodu na západ, měnilo se i rozložení sil na makroekonomické úrovni, což je vidět v tabulce 2.

Tabulka 2: Odvětvová struktura českého HDP (v běžných cenách) v letech 1990-1999

Rok	Zemědělství a lesnictví	Průmysl	Stavebnictví	Služby
1990	8,2	36,6	10,8	44,4
1991	5,5	37,9	8,1	48,5
1992	4,6	39,4	6,9	49,1
1993	5,3	33,3	7,8	53,6
1994	4,9	33,6	7,4	54,1
1995	4,7	33,3	8,6	53,4
1996	4,7	32,4	8,4	54,5
1997	4,7	34,6	8,6	52,4
1998	4,6	35,3	8,1	52
1999	3,7	34,3	7,5	54,5

Pramen: SPĚVÁČEK, V. Makroekonomický vývoj České republiky v 90. letech, 2001. In: Židek, Libor. *Transformace české ekonomiky 1989- 2004*, C. H. Beck 2006, Praha (ISBN 80-7179-922-X), str. 230

Z tabulky vyplývá, že klesal podíl lidí zaměstnaných v priméru a rostl podíl terciéru, jak je tomu i u vyspělých zemí. Nicméně ještě v roce 1999 byl podíl služeb nižší než u vyspělých zemí. A to i díky zahraničním investicím, které k nám podle

Zprávy (1999) na konci 90. let přilákala Zemanova vláda ve spolupráci s agenturou CzechInvest a které byly záměrně směřovány zejména do průmyslu.²⁷

Oproti tomu L. Žídek (2006) uvádí, že jedním z hlavních faktorů, jímž lze restrukturalizaci měřit, je nezaměstnanost. A ta se držela po celé transformační období na poměrně nízké úrovni, což je spolu s vývojem dalšího ukazatele (inflace) dobře vidět v následující tabulce.

Tabulka 3: Průměrná roční míra nezaměstnanosti (2. řádek) a inflace (3. řádek) mezi lety 1989 a 2003 (v %)

1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
-	0,7	4,1	2,6	4,3	4,3	4	3,9	4,8	6,5	8,7	8,8	8,9	9,8	10,6
-	9,9	56,7	11,1	18,2	10,2	7,9	8,6	10	6,8	2,5	4	4,1	0,6	0,4

Pramen: European Bank for Reconstruction and Development (2010, dostupné z <http://www.ebrd.com/downloads/research/economics/macrodatab/sei.xls>.) Poznámka: Inflace je vyjádřena dvanáctiměsíční změnou (kupř. mezi prosincem 1990 a prosincem 1991).

Dalším důvodem, proč se neinspirovat u západních zemí, byly nízké **úspory obyvatel**, které byly také hlavním argumentem pro použití nestandardní kupónové metody. Např. podle D. Třísky (2013) nebylo možné čekat, až se úspory domácností vyšlhnají na míru hodnou odstátňování, to by možná většina zejména klíčových firem byla státní dodnes.

Podle slov J. Stráského²⁸ (2013) vláda s rozkrádáním majetku dokonce počítala: „Jedna cesta, jak nechat lidi zbohatnout, je nechat je krást. A my jsme cesty, jak nechat lidi zbohatnout, hledali. (...) Už tenkrát se říkalo: nejlepší by bylo zhasnout, ať si to šikovnější rozeberou.“

I kvůli nedostatku kapitálu u občanů se v České cestě počítalo se zapojením **bank**, které byly kvůli půjčkám nově vznikajícím soukromým subjektům v transformující se ekonomice nepostradatelné. Banky ale často půjčovaly i podnikům, u nichž se dalo předpokládat, že zbankrotují.

²⁷ Nastala u nás tedy reindustrializace namísto deindustrializace typické pro vyspělé západní ekonomiky.

²⁸ PhDr. Jan Stráský byl v privatizačním období mj. předsedou vlády, přičemž řídil ministerstvo zahraničního obchodu (1992). Dále zastával post ministra dopravy (1992-1995) a ministra zdravotnictví (1995-1998).

Např. podle vyjádření L. Žídka (2006:221) měla tato bankrotová legislativa alespoň částečně zabraňovat propouštění a řetězení dluhů podniků. Jiným možným řešením mohlo podle L. Žídka (2006:223) být větší množství bankrotů mezi lety 1994 a 1996, kdy ekonomika výrazně rostla, bankroty by tedy unesla.

Naopak podle slov J. Stráského (2013) vláda záměrně nechala banky půjčovat úvěry, o nichž věděla, že nikdy nebudou splaceny. J. Stráský (2013) uvádí: *„Byla to třetí cesta a vlastně jediná, když krádeže nebudeme brát jako oficiální cestu. (...) My jsme si to spočítali, že není jiná cesta než do toho zatáhnout banky, aby našim lidem půjčily. I když to někdo zaplatí a jiný ne. A nezaplatilo se hodně, odepisovaly se stovky miliard.“*

Proti těmto Stráského výrokům se ale ohradil K. Dyba (2013), který uvádí: *„Jako jeden z ministrů v letech 1990 až 1996, který podporoval Klausův scénář transformace, říkám, že jsem nikdy nebyl přítomen žádné diskusi o záměrném nesplacení bankovních úvěrů poskytnutých bankami na privatizační projekty či na financování zprivatizovaných firem.“*

Že některé úvěry nebudou splaceny, se v tržní ekonomice po liberalizaci cen a zahraničního obchodu dá očekávat. Nechat banky financovat privatizační projekty (projekty mj. s návrhem privatizační metody a způsobu dalšího vedení podniku) a ve výjimečných případech hlavně restrukturalizaci podniků byl podle K. Dyby (2013) nejlepší postup už proto, že banky měly z minulých let o podnicích nejvíc informací a měly zkušenosti s úvěry.

Ke K. Dybovi se v tomto ohledu přiklání i J. Weigl (2013). Podle něj bylo hned na počátku privatizace jasné, že se bude muset privatizovat na úvěr, a to v čerstvě vzniklém komerčním bankovníctví. Podle J. Weigla (2013) navíc banky *„nemohly odepsat stovky miliard starých podnikových dluhů, protože neměly proti čemu“*. J. Weigl (2013) dále uvádí, že banky nebyly nikým nuceny do finanční podpory ztrátových firem či jejich privatizátorů, naopak se samy snažily své klienty zachránit před krachem, protože ten s sebou vždy nese velké ztráty. A to nejen pro klienta, ale především pro samotnou banku.

3. Česká cesta

Jak již bylo zmíněno, v České cestě je nutné rozlišovat dvě základní etapy: **deetatizaci** (přechod majetku na FNM) a **privatizaci**. Majetek se během České cesty transformoval několika způsoby, které jsou blíže popsány v následujících podkapitolách.

Např. V. Šafaříková (1991:10) uvádí **restituce**, v nichž byl majetek navrácen původním vlastníkům, **restituce obcím** (resp. navrácení vlastnických práv k privatizovanému majetku obcím), **transformace družstev**, zejména těch zemědělských (na soukromá družstva nebo soukromé obchodní společnosti), **malá privatizace a velká privatizace**, v níž byla použita i nestandardní KP. K té musela vláda např. podle slov V. Klause (1997:64-65) přikročit, protože občané nedisponovali téměř žádnými úsporami, neexistoval u nás kapitálový trh a nevalily se k nám ve velkém zahraniční investice.

Privatizace podniků v některých pro stát klíčových sférách byla z počátku 90. let odložena na později. Stát si nechal významné podíly např. v telekomunikacích, energetice (kupř. v ČEZu), bankách (poslední banky byly zprivatizovány až v roce 1998), plynárenských a elektrárenských společnostech. Z privatizace byly také vynechány přírodní zdroje, zdravotnická a sociální zařízení, pošta či majetek státní správy nebo některá zařízení sloužící v zemědělství.

3.1 Odstátnění majetku

Pro transformaci majetku ze státní správy na soukromého vlastníka vznikl **Fond národního majetku** (FNM), a to na základě zákona z 23.4. 1991 č. 171/1991 Sb., o působnosti orgánů České republiky ve věcech převodů majetku státu na jiné osoby a o Fondu národního majetku České republiky. Instituce sloužila jako právnická osoba zapsaná v obchodním rejstříku, na kterou se převáděl majetek podniků před jejich privatizací, tedy prodejem novému vlastníkovi. Tak podle T. Ježka (2007) závazky prodávajícího nedopadaly přímo na stát, resp. na jeho rozpočet.

Tato instituce provedla všechny části privatizace, a to na základě občanů předkládaných privatizačních projektů.²⁹ To byly dokumenty, které obsahovaly přesně

29 V souladu s § 5-8 zákona č. 92/1991 Sb., o podmínkách převodu majetku státu na jiné osoby.

vymezený konkrétní majetek (podnik nebo jeho část) určený k privatizaci, cenu tohoto majetku³⁰, právní formu nově vznikající společnosti a počet akcií, jež měly být použity v případě volby kupónové metody.

Projekty nejprve prošly jejich dosud řídicím orgánem státní správy (tedy obcemi či ministerstvy), pak schválením Ministerstva pro správu národního majetku a jeho privatizaci (MSNMP) nebo vládou a ty nejlepší skončily u FNM. Na základě projektů FNM zakládal akciové nebo jiné obchodní společnosti, původně státní akciové společnosti převáděl na nové akciové společnosti podle standardních stanov a organizoval veřejné soutěže a aukce. Kromě toho FNM spravoval akcie ve formě účasti na akciové společnosti a vykonával z toho plynoucí práva, tedy účast na valných hromadách, uzavírání smluv o prodeji podniků nebo jejich částí apod.³¹

Pokud se privatizovaly akciové společnosti a hodnota jejich majetku na konci roku 1991 neodpovídala hodnotě na konci dubna 1992 (tedy před fyzickou privatizací společnosti), FNM rozdíl hradilo akciemi z Diferenčního investičního fondu, a.s., tedy rezervního fondu v rámci **Restitučního investičního fondu, a.s. (RIF)**³², kam se odváděla 3 % akcií společností privatizovaných kupónovou metodou.

Podle zákona č. 91/1991 Sb., o podmínkách převodu majetku státu na jiné osoby podniky mezi odstátněním a privatizací nesměly prodávat svůj majetek, výjimky jim mohla udělit pouze vláda ve spolupráci s její hospodářskou radou, a to v případě, kdy pro podnik bylo existenčně nezbytné s majetkem takto nakládat.

Rozpočet FNM schvalovala Poslanecká sněmovna, která též určovala, jakou část z výnosu z privatizace smí FNM využít na svou činnost. Od roku 1995 měl rozpočet FNM dvě části. V té druhé se schvalovaly náklady na realizaci privatizačních projektů, které se podle vyjádření T. Ježka (2007) každý rok zvyšovaly, protože administrativní činnost FNM rostla se zvyšujícím se počtem privatizací. Tím byla odstartována privatizace formou outsourcingu³³. Rozpočet FNM a počty zprivatizovaných podniků

30 Pokud kupní cena majetku během schvalování projektu klesla, majetek byl prodáván za jeho účetní hodnotu. Kromě případu, kdy cenu určilo užší výběrové řízení známé též jako tzv. „obálková metoda“.

31 Účastnil se tedy nejen státní správy, ale i tržního hospodaření.

32 RIF a potažmo i Diferenčního investičního fondu fungovaly na základě novely zákona 171/1991 Sb.

33 Tedy část FNM začala být financována jinou organizací, vlastní zdroje (resp. výnosy z privatizace) už nestačily.

nebo jejich částí (privatizačních jednotek) po celou dobu transformace můžeme vidět v tabulce 4.

Tabulka 4: Rozpočet FNM a jeho efektivita měřená ukončenými privatizačními projekty a privatizačními jednotkami v letech 1992-2004

Rok	Rozpočet FNM v mil. Kč	Z toho náklady na realizaci projektů	Počet členů FNM	Ukončené privatizační projekty	Ukončené privatizační jednotky	Náklady na jeden ukončený projekt v mil. Kč	Náklady na jednu ukončenou jednotku v mil. Kč
1992	29,1	-	45	674	2769	0,04	0,0105
1993	99,5	-	-	922	1904	0,1079	0,0523
1994	181	-	233	818	3144	0,2213	0,0576
1995	197,9	43,1	306	1212	2218	0,1633	0,0892
1996	413,5	263	309	1211	2537	0,3363	0,1605
1997	321,4	167,6	299	825	1679	0,3896	0,1914
1998	292,6	152,2	267	400	923	0,7315	0,3170
1999	590,8	442	247	60	175	9,8467	3,3760
2000	532,8	374	253	51	79	10,447	6,7440
2001	729,2	576,4	231	42	95	17,362	7,6758
2002	755,7	616,9	198	120	182	6,2975	4,1522
2003	206,5	66,4	143	43	81	4,8023	2,5494
2004	204,2	62,1	125	52	81	3,9269	2,52

Pramen: Výroční zprávy FNM (dostupné z <http://www.mfcr.cz/cs/archiv/agenda-byvaleho-fnm/sprava-majetku/vyrocní-zpravy-fnm>)

Z tabulky je kromě jiného zřejmé, že nejnižší náklady na ukončenou privatizační jednotku FNM vynaložil v roce 1992 (10 500 Kč). V roce 1998 už náklady dosáhly výše 317 000 Kč. A v roce 2001 stála jedna ukončená privatizační jednotka téměř 7 676 000 Kč. Tabulka dále ukazuje, jak se zvyšovaly náklady FNM a jeho rozpočet a že se privatizovalo i po oficiálním ukončení všech vln KP.

Další institucí v procesu privatizace byla **Česká konsolidační agentura (ČKA)**, existující pod tímto názvem od roku 2001 do roku 2007 na základě zákona č. 239/2001 Sb. ČKA se vyvinula z Konsolidační banky Praha, v níž byly shromážděny pohledávky vzniklé z úvěrů poskytnutých privatizovaným podnikům do roku 1991. ČKA v procesu ekonomické transformace řešila finanční problémy nejen podniků, ale i bank či

pojišťoven. Očišťovala např. komerční banky od nepohodlných pohledávek, převažovaly v ní tedy výdaje nad příjmy. Její činnost byla financována právě FNM.

Podle slov L. Štrougala (2009) skrze Konsolidační banku Praha ostatní banky na privatizačních nikdy nesplacených úvěrech přišly asi o 1 bilion Kč pasiv. ČKA totiž prodávala své pohledávky vůči dlužníkům s až devadesátiprocentní slevou z původního dluhu. Tento „očistěný“ dluh si znovu koupil jeho dlužník přes třetí osobu. Za ČKA zbyl podle L. Štrougala (2009) dluh 236 mld. Kč. Zadluženost podniků na počátku transformačního období si můžeme prohlédnout v následující tabulce.

Tabulka 5: Podniková zadluženost v ČSFR (v mld. Kč) v letech 1989-1992

Období	Dluh u bank	Mezipodnikové dluhy
K 31.12.1989	530,8	6,6
K 31.12.1990	536	46,8
K 31.12.1991	646,8	170,6
K 31.3.1992	654	170,2

Pramen: Židek, Libor. *Transformace české ekonomiky 1989- 2004*, C. H. Beck 2006, Praha, str. 223

Navíc takto spravované banky byly podle L. Štrougala (2009) pod cenou prodány v podobě dceřiných společností zahraničních koncernů i s vklady občanů. To dokazuje na příkladu Investiční a poštovní banky (IPB), která v roce 1998 výše popsaným způsobem nakládala se špatnými úvěry za 16 mld. Kč a následně byla tehdejší úřednickou vládou prodána za pouhé 3 mld. Kč japonské Nomuře, která IPB dovedla ke krachu za 200 mld. Kč.

Zvláštní roli v procesu privatizace hrál také **Pozemkový fond**, zřízený na základě zákona 569/1991 Sb., o Pozemkovém fondu České republiky, který byl též právnickou osobou zapsanou v obchodním rejstříku. Pozemkový fond pomáhal převádět národní majetek na jednotlivé občany. Jeho ředitele jmenovala a odvolávala vláda na základě návrhu ministra zemědělství. A na činnost fondu dohlížela sedmičlenná komise, kterou vždy na pětileté období jmenovala Poslanecká sněmovna.

Pozemkový fond figuroval hlavně v restitucích zemědělského majetku, založil část akciových společností ze zemědělských družstev. Tento fond také shromažďoval zemědělský majetek. Akcie podniků zabývajících se zpracováním zemědělských surovin si ponechal do roku 1994 a pak je prodal soukromým zemědělským družstvům

a společností. Pozemkový fond byl zrušen zákonem 503/2012 Sb. z 31.12. 2012 a spolu s Pozemkovými úřady ČR vytvořil Státní pozemkový úřad.

3.2 Zvolený postup privatizace

Návrh transformace ekonomiky cestou šokové terapie se poprvé objevil v projektu federálního ministerstva financí **Strategie ekonomické reformy** (1990). V ní byly novelizovány zákony týkající se především daňového systému či rozpočtových pravidel apod. Stanovena byla též změna vlastnických vztahů pomocí výše uvedených odstátnovacích či privatizačních agentur jako byl FNM či Pozemkový fond.

Podle M. Myanta (2013:213) Strategie ekonomické reformy byla kompromisem mezi zastánci KP a autory možných variant (komercializace a restrukturalizace či přímého prodeje za pomoci úvěrů nebo prodeje zahraničním vlastníkům). Tým, který jej tvořil, pocházel z okolí V. Klause. Patřili do něj kromě jiných V. Dlouhý, T. Ježek, D. Tříška nebo J. Stráský.

Ve Strategii ekonomické reformy byla zmíněna také KP. Poprvé se o ní jednalo 3.2. 1990 v Kolodějích. Za jejího autora je sice označován D. Tříška (a u KP provedené v našem prostředí tomu jistě tak bylo), poprvé ale tento pojem definovali polští ekonomové J. Szomburg a J. Lewandowski (1989), kteří chtěli prosadit masový bezúplatný způsob transformace kapitálu kvůli nedostatku financí v rukou Poláků.

Privatizaci u nás odstartovalo zveřejnění čtyř seznamů, v nichž bylo jasně uvedeno, který majetek se privatizovat nebude, který se bude privatizovat v malé privatizaci, který ve velké a který se bude restituovat. Nejprve se tedy zaměříme na **restituce**, které se řídily zákonem č. 289/1990 Sb. a jeho novelami a v nichž byl navrácen majetek zestátněný mezi 25.2. 1945 a rokem 1959. Restituce byly zahájeny už v roce 1990 a díky nim byl v zemi obnoven soukromý sektor – začaly vznikat první menší podniky a živnosti (dílny, restaurace či obchody).

Dalším důležitým krokem byla **malá privatizace** prováděná prostřednictvím veřejných dražeb. První taková dražba byla provedena koncem ledna 1991 a poslední v prosinci 1993. Dražeb se nesměli účastnit členové komisí a jejich příbuzní. Dále byli vyloučeni cizinci (vždy z prvního kola dražby určité jednotky, ne z následujících kol). A dražil se jen movitý a nemovitý majetek, ne závazky podniků. Vydražitel však musel zaplatit nejen cenu jednotky, ale také zásob v podniku.

Kvůli obavě z bankrotů způsobených příliš vysokou částkou, za níž se majetek vydraží, se objevily též tzv. „Holandské dražby“. Šlo o jakýsi opak běžné dražby, cena se totiž postupně snižovala až k polovině původní ceny. Malá privatizace proběhla na základě federálního zákona z 25.10. 1990 č. 427/1990 Sb., o převodech vlastnictví státu k některým věcem na jiné právnické nebo fyzické osoby a českého zákona ČNR z 15.11. 1990 č. 500/1990 Sb., o působnosti orgánů České republiky ve věcech převodů vlastnictví státu k některým věcem na jiné právnické nebo fyzické osoby.

S malou privatizací se pojily problémy v oblasti přechodu vlastnických práv. Ve třech čtvrtinách případů byla podle zákona reálně dražena jen nájemní smlouva (na dva roky, později na pět let) a veřejně prospěšné provozy byly zatíženy věcným břemenem po dobu deseti let. Pokud byl např. vydražen obchod s potravinami, nový majitel musel podle novely maloprivatizačního zákona z 16.12. 1990 v jejich prodeji pokračovat. Potíží bylo i financování privatizace, protože domácnosti neměly prostředky. V malé privatizaci vzniklé firmy měly často problémy se získáváním úvěrů (privatizace byla financována na dluh u FNM nebo bank).

MSNMP podle zákona 500/1990 Sb. pro převod majetku zřídilo a kontrolovalo okresní privatizační komise. Ty organizovaly dražby vybraných privatizačních jednotek a dokonce mohly některé podniky restrukturalizovat. Zrušeny byly v roce 1994 a dohromady zprivatizovaly 30 000 jednotek za cca 31,8 mld. Kč. Jejich činnost stát stála 266,4 mil. Kč, takže jedna jednotka jimi byla privatizována zhruba za 8880 Kč.

Příjmy z malé privatizace činily cca **37,4 mld. Kč** a jedna jednotka se prodávala průměrně za 1 mil. Kč. Likvidace státních podniků stála 2,8 mld. Kč. Výnosy z malé privatizace se např. podle T. Ježka (2007) používaly mj. na transformaci zemědělských družstev, na program ozdravení ovzduší (6,1 mld. Kč), na obnovu škol (3 mld. Kč), posílení rozpočtu obcí (1,2 mld. Kč), na investice do městské infrastruktury (1 mld. Kč) či na soudní řízení spojená s žalobami na MSNMP nebo na likvidaci některých podniků.

Další částí byla **velká privatizace**, z níž nebyli vyloučeni cizinci (kromě privatizace kupónovou metodou). Zákon o velké privatizaci nabyl účinnosti 1.4. 1991, kdy byla ukotvena v právním řádu federálním zákonem z 26.2. 1991 č. 92/1991 Sb., o podmínkách převodu majetku státu na jiné osoby a českým zákonem ČNR z 23.4. 1991 č. 171/1991 Sb., o působnosti orgánů České republiky ve věcech převodů majetku státu na jiné osoby a o Fondu národního majetku České republiky.

Velká privatizace oficiálně skončila v roce 1994 a prováděla se řadou metod: veřejnými dražbami³⁴, velkou restitucí³⁵ s odkoupením (podle zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích), přímým prodejem předem určenému vlastníkov³⁶, bezúplatným převodem (škol obcím, městům atd.) a v podstatě bezúplatnou kupónovou metodou, která dodnes budí spory nejen na české politické a ekonomické scéně.

Velká privatizace začala zveřejněním seznamů s názvy privatizovaných i z privatizace vyloučených či k likvidaci určených podniků a popisem státní účasti v nich. Po 1.1. 1992 už obsah ani objem majetku v seznamech nemohl být změněn. U podniků určených do velké privatizace byly uvedeny název a sídlo podniku, stav jeho majetku, majetek určený do KP a údaje o jeho tržbách, zisku a úvěrech. Na základě seznamů občané mezi 31.7. a 31.10. 1991 předkládali své privatizační projekty.

Projekty např. podle slov T. Ježka (2007:108) často nemohly být schváleny kvůli chybám, které MSNMP nemohlo opravovat (schválena byla asi jen desetina projektů, přičemž na každou privatizační jednotku bylo navrženo průměrně 5 projektů, z nichž každý obsahoval cca tři privatizační metody). To vyřešila novelizace zákona o velké privatizaci z listopadu 1994, kdy ministerstvo privatizace dostalo možnost učinit rozhodnutí o privatizaci i bez vazby na jakýkoli privatizační projekt.³⁷

V procesu tvorby projektů a přístupu k informacím o podnicích se střetávali tzv. **insideři** (většinou zaměstnanci) a **outsideři** (většinou o podniku neměli absolutně žádné informace), což bylo mnohými kritiky České cestě vytýkáno. Tento problém byl vyřešen během druhé vlny velké privatizace, když insideři museli outsiderům poskytnout veškeré potřebné informace. Např. podle L. Žídky (2006:179-180) je ale kritika insiderů účelová, protože lidé s lepšími znalostmi o podniku oproti ostatním budou existovat vždy a jejich vliv byl během privatizace relativně malý.

34 Zde byl např. podle Z. Šulce (2002) asi největší prostor pro korupci a metoda za sebou táhne řadu neúspěchů (viz podkapitola 3.6 Privatizační neúspěchy).

35 Ta probíhala prostřednictvím navrácení znárodněného majetku nebo jeho akcií, nebo akcií RIF, které se uplatňovaly v případě, že nárokovaný majetek už neexistoval.

36 To byl případ např. úspěšně privatizovaného podniku Škoda Mladá Boleslav společností Volkswagen. I zde byl ale prostor pro korupci.

37 Po volbách v červnu 1992 muselo ale podle T. Ježka (2007:109) MSNMP začít spolurozhodovat s pracovníky úřadu vlády a poslanci hospodářského výboru v okresních privatizačních komisích. Od této chvíle prakticky nebylo možné odpovědnost za rozhodnutí o privatizaci lokalizovat.

Ve velké privatizaci se na nového majitele nepřeváděla jen aktiva podniků (movité a nemovité věci), jako tomu bylo v malé privatizaci, převáděla se celá bilance státního podniku, tedy i jeho pasiva. Tímto způsobem se privatizovaly hlavně větší státní podniky. A vyloučen z ní byl jen majetek, který podle ústavního zákona musel zůstat v rukou státu, a majetek určený k navrácení podle restitučních zákonů.

Výnosy z velké privatizace měly být podle slov T. Ježka (2007:112) původně použity pro účely nemocenského a důchodového pojištění nebo na zlepšení životního prostředí či infrastruktury (v posledních dvou případech skutečně využity byly). Postupně se ale výnosy používaly i na posílení zdrojů bank a spořitelen.³⁸ Sloužily i jako ručení FNM za závazky privatizovaného majetku.³⁹ Výnosy podle T. Ježka (2007:178) dále financovaly i Státní fond dopravní infrastruktury (103,6 mld. Kč) a Státní fond rozvoje bydlení (32,3 mld. Kč), nadace obdržely prostřednictvím Nadačního investičního fondu, a.s. (NIF)⁴⁰ 2,62 mld. Kč. **O 58,7 mld. Kč byl posílen státní rozpočet**, do něhož výnosy původně vůbec téct neměly. Celkové množství privatizovaného majetku můžeme vidět v následující tabulce.

Tabulka 6: Majetek schválený k privatizaci (stav k 30.6. 1998)

Privatizační metoda	Počet privatizovaných jednotek	Majetek v mil. Kč
Veřejné dražby	1194	8966
Veřejné soutěže	2171	36120
Přímé prodeje	11423	86898
Akciové společnosti	1973	776490
Bezúplatné převody	5425	68406
Celkem	22926	976880

Pramen: *Statistická ročenka České republiky 1998*. Vyd. 1. Praha: Scientia, 1998, 743 s. ISBN 807183145x., str. 542.

38 KB, a.s.: 62,3 mld. Kč, ČSOB, a.s.: 51,8 mld. Kč, Česká spořitelna, a.s.: 21,3 mld. Kč, IPB, a.s.: 9,4 mld. Kč – na těchto bankách FNM podle T. Ježka (2007) prodělal 58,9 mld. Kč, což musel hradit z nebankovního majetku státu.

39 Nabyvatelé majetku se odvolávali na §15, odst. 3 federálního zákona o velké privatizaci, podle něhož měl dluhy zaplatit FNM a díky této mezeře v zákoně noví majitelé majetku dluhy neplatili. Ručení FNM bylo zákonem zrušeno v listopadu 1994.

40 NIF fungoval na základě zákona 171/1991 Sb.

Podle Zprávy (1999) ale účetní hodnota privatizovaného majetku v roce 1998 činila 1,4 – 1,5 bil. Kč a stát z ní získal asi 0,2 bil. Kč. Tento výrok můžeme porovnat s daty ze Statistické ročenky (1999:546) v následující tabulce, kde jsou uvedeny jednotlivé způsoby privatizace a objem majetku, který jimi byl privatizován.

Tabulka 7: Objem privatizovaného majetku v jednotlivých fázích privatizace podle privatizačních metod v roce 1999 (v mld. Kč)⁴¹

Způsob transformace	Objem majetku
Vydáno v restitucích	70 - 130
Převod majetku na obce (odstátnění)	více než 350
Malá privatizace	23
Velká privatizace celkem:	934
- majetku vloženého do akciových společností celkem: z toho:	757
Vloženo do rezervního fondu	42
Vloženo do základního jmění všech společností v tom:	715
1. prodej akcií celkem	95
a) veřejná nabídka	24
b) přímé prodeje	45
c) zaměstnanecké akcie	2
d) veřejné soutěže	24
2. bezúplatný převod celkem	410
a) kupóny	333
b) bezúplatný převod akcií	54
c) akcie pro RIF	19
d) akcie pro vklad do akciových společností	0
e) restituce	2
f) NIF	2

41 T. Ježek (2007) dále uvádí, že do roku 2005 bylo občanům restitucemi s odkoupením navraceno 5 291 jednotek za více než 72 mld. Kč a v přímém prodeji koupili 6 755 jednotek za téměř 70 mld. Kč. 1 407 jednotek prodaných ve veřejných soutěžích dosáhlo hodnoty necelých 34 mld. Kč a hodnota 1 205 jednotek prodaných ve veřejných dražbách činila skoro 8,5 mld. Kč. Ve veřejných dražbách zisk z jejich prodeje tvořil 83 % účetní hodnoty, nejméně výnosné byly veřejné soutěže, kde byl příjem FNM jen 62 % účetní hodnoty. (Všechny údaje jsou uvedeny v nominální – tedy účetní – hodnotě.)

3. dosud neprivatizováno	210
- ostatního majetku celkem	177
z toho:	
a) veřejné dražby	8
b) veřejné soutěže	32
c) přímé prodeje	66
d) bezúplatné převody	66
e) restituce	5
Transformace družstev	200 - 250
Transformace majetku celkem	1577 - 1687

Pramen: *Statistická ročenka České republiky 1999*. Vyd. 1. Praha: Scientia, 1999, 725 s. ISBN 8071831719., str. 546

Z tabulky vyplývá, že vyvolávací cena majetku privatizovaného v malé privatizaci činila 23 mld. Kč. Ve velké privatizaci pak byl do soukromých rukou různými cestami převeden majetek za 934 mld. Kč. V restitucích se navracel majetek za zhruba 70 – 130 mld. Kč. Obcím byl navrácen majetek (resp. vlastnická práva k majetku) za více než 350 mld. Kč. A hodnota transformovaného majetku družstev byla vyčíslena na 200 - 250 mld. Kč.

3.3 Kupónová privatizace

KP byla při velké privatizaci asi nejčastěji používanou metodou. Většina privatizačních projektů totiž navrhovala **přeměnu státního podniku na akciovou společnost** (cca 80 % národního majetku). K této nestandardní metodě bylo např. podle V. Klause (2001) přistoupeno zejména v závislosti na nízkých úsporách obyvatelstva a malém časovém prostoru pro transformaci majetku. Kupónovou metodu bylo možné kombinovat s ostatními metodami privatizace a podniky se nemusely prodávat jako velké celky, ale i jako drobné privatizační jednotky.

Záměrem KP byl vznik fungujícího **trhu s akciemi a burzy** a vytvoření **velkého množství vlastníků** národního majetku. Smyslem KP také bylo podle V. Klause (2001a) „najít **prvního, nikoliv konečného vlastníka**, a to způsobem, který bude jasný, transparentní a otevřený pro všechny občany“, což podle slov V. Klause (2001a) KP splnila. V. Klaus (2001a) uvádí, že hledat ideálního vlastníka by trvalo příliš dlouho a

neslo by to s sebou vyšší náklady, protože podniky by byly před samotnou privatizací rozkradeny dosavadními managementy.

Za přípravu KP bylo odpovědné MSNMP, které řídilo FNM, jenž určoval počet akcií pro KP. MSNMP nebo vláda schvalovaly změny v metodě privatizace, v osobě nabyvatele a ve výši kupní ceny. Samo MSNMP pak schvalovalo změny týkající se navržení založení dceřiné společnosti, zásadní restrukturalizace akciové společnosti či otázky vstupu zahraničního investora do ní.

3.7. 1991 byla V. Klausem založena příspěvková organizace pro privatizaci Centrum kupónové privatizace (CKP), která u mnichovské firmy Bartsch objednala kupónové knížky (viz obrázek 1). Ty obsahovaly kromě páru registračních karet 10 kupónů po 100 investičních bodech. Majitelé knížek se stali tzv. DIKy, mohli tedy nakupovat akcie privatizovaných jednotek nebo investičních privatizačních fondů (IPF; viz podkapitola 3.4 Investiční privatizační fondy) a stali se jejich akcionáři.

V. Šafaříková (1991:10) uvádí, že DIKové mohli své akcie buď prodat, nebo užívat všech práv, které jako akcionáři u podniků a fondů měli. Obě tyto možnosti mohli provést s pomocí makléřů na **Burze cenných papírů Praha, a.s.** nebo prostřednictvím v roce 1993 založeného **RM systému**, což je systém registračních míst, kde se obchoduje s cennými papíry včetně akcií z KP.

Obrázek 1: Kupónová knížka s registrační kartou a známkou

Pramen: ČNB (2003, dostupné z http://www.historie.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.historie.cnb.cz/cs/fotogalerie_menova_politika/kapitola_ii_8/kapitola_ii_8_1/fotoalbum/ii_8_1_kuponova_knizka.jpg)

V. Šafaříková (1991:10) uvádí, že KP proběhla v rámci dvou (resp. „třech“) vln velké privatizace. Obě oficiální vlny měly čtyři části – registrace kupónových knížek,

předkola, prodeje akcií za body v knížkách a předání akcií. První se fyzicky uskutečnila v roce 1992 v pěti kolech mezi květnem a prosincem. Druhá se konala v šesti kolech od dubna do prosince 1994. Každé kolo se skládalo ze čtyř fází – zveřejnění kurzů akcií nabízených akciových společností (v investičních bodech), objednání akcií zájemci, uspokojení objednávky a vyhlášení výsledků. Akcie v podobě zaknihovaných cenných papírů byly zaevidovány ve Středisku cenných papírů.

Pro každou vlnu KP mohl každý občan starší 18 let s trvalým pobytem v ČR na poštovních úřadech registrovat jen jednu kupónovou knížku. Ta stála 35 Kčs a známka k ní 1 000 Kčs. Na poštovních úřadech CKP ve spolupráci s Podnikem výpočetní techniky zřídilo 648 registračních míst a 5 102 podatelen. Dražší akcie se prodávaly rychleji (jejich teoretické kurzy během první vlny klesly z 3,51 akcie za 100 bodů na 10,11 akcie za 100 bodů). Faktické kurzy byly ale např. podle T. Ježka (2007) vyšší a schvalovala je Komise pro stanovení kurzů akcií (v čele s Vladimírem Rudlovčákem).

První vlny se podle údajů ze Statistické ročenky ČR (1994:356) účastnilo 1 491 akciových společností s 299 393 282 akciemi o účetní hodnotě 1 000 Kčs. Zaregistrovalo se přes 8,5 mil. Čechoslováků, z toho 5 948 500 Čechů, český FNM tedy nabídl 206 424 419 akcií od 943 akciových společností, zbytek nabídl slovenská strana. V první vlně se prodalo skoro 93 % nabízených akcií.

Druhá vlna už se logicky týkala jen ČR a lišilo se v ní i postavení IPF. Ty v ní podle L. Žídky (2006:174) dostaly větší prostor – v první vlně mohly krátit objednávky akcií privatizované společnosti maximálně o čtvrtinu. Další podmínkou pak bylo, že jedna objednávka jednoho IPF mohla být krácena nanejvýš o 20 %, to už ve druhé vlně neplatilo. A 1 % zisků z druhé vlny proudilo do NIF na obnovu činnosti nadací.

Do šesti kol druhé vlny KP se podle Statistické ročenky ČR (1994:357) zaregistrovalo 349 IPF a 6 161 000 Čechů, z nichž většina podobně jako v první vlně svěřila své body právě těmto fondům. Důvěra v IPF ale opadla, své body investičním fondům dalo 64 % občanů, v prvním kole to bylo 72%. Mohlo to být způsobeno i tím, že na scéně se objevil nový důvěryhodnost budící hráč – otevřené či uzavřené podílové fondy, kde byli investoři svým penězům blíží.

FNM do druhé vlny KP nabídl 155 mil. akcií 861 akciových společností. V této vlně vzniklo 676 akciových společností. První vlna skončila ziskem **6 mld. Kčs** pro stát a ve druhé stát získal **4,4 mld. Kčs**. Do poloviny roku 2005 v ČR vzniklo 1 553

akciových společností, do nichž byl přesunut kapitál v hodnotě vyšší než 798 mld. Kč, více než polovina těchto společností vznikla po KP. Kupónovou metodou se privatizoval majetek za cca 333 mld. Kč. Podle Zprávy (1999:110) bylo 61 % majetku privatizováno do vlastnictví občanů ČR, a to zejména **kupónovou metodou**, což je vidět v následující tabulce, která zahrnuje i ostatní metody a jejich podíl na tržbách, jejich rentabilitu či produktivitu nebo závislost na bankovních úvěrech.

Tabulka 8: Výsledky podniků zpracovatelského průmyslu ČR podle metod privatizace v letech 1996 – 1998

Ukazatel	Forma privatizace	Rok 1996	Rok 1997	Rok 1998
Podíl na tržbách v %	Veřejný/státní sektor	18,9	19,3	16,5
	kupónová metoda	27,3	25,3	23,4
	standardní metody	8	8,2	8,1
	zahraniční vlastníci	12	14,6	16,3
	ostatní	33,8	32,6	35,7
Rentabilita nákladů v %	Veřejný/státní sektor	-0,55	1,78	4,46
	kupónová metoda	-0,15	-0,08	1,84
	standardní metody	2,7	2,16	5,42
	zahraniční vlastníci	3,6	5,74	6,25
	ostatní	2,03	1,81	5,23
Rentabilita vlastního jmění v %	Veřejný/státní sektor	-1,21	4,33	9,67
	kupónová metoda	-0,27	-0,16	3,93
	standardní metody	9,02	9,12	25,05
	zahraniční vlastníci	8,02	18,58	24,67
	ostatní	5,38	5,08	15,71
Produktivita (přidaná hodnota na zaměstnance) v tis. Kč	Veřejný/státní sektor	291,5	360,9	465,6
	kupónová metoda	234,9	277,2	321,5
	standardní metody	266,5	306,5	343,9
	zahraniční vlastníci	491,7	680,3	743,2
	ostatní	298,1	318	373,2
Závazky po lhůtě splatnosti (podíl na tržbách) v %	Veřejný/státní sektor	7,7	6,4	7
	kupónová metoda	4,8	5,8	6,3
	standardní metody	11,4	9,1	11,6
	zahraniční vlastníci	1,4	3,9	2,2
	ostatní	8,5	8,9	7,8
Podíl cizích zdrojů	Veřejný/státní sektor	52,5	56,1	51,7
	kupónová metoda	46,6	50,1	52,1
	standardní metody	65,1	68,9	74,6

z pasiv v %	zahraniční vlastník	39	48,2	48
	ostatní	57,1	59,5	60
Podíl bankovních úvěrů z pasiv v %	Veřejný/státní sektor	22,5	23	21,8
	kupónová metoda	26,8	27	27,8
	standardní metody	33,5	35	40,9
	zahraniční vlastník	12,7	10	11
	ostatní	25,2	24	22,2

Pramen: MPO (dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/-zprava-vlady-o-stavu-ceske-spolecnosti--oddil-3--3-3--2131/>)

Podniky privatizované v KP jsou nejhorší v rentabilitě, produktivitě a závislosti na bankovních úvěrech a podniky privatizované zahraničním majitelem jsou na tom lépe. Podle Zprávy (1999) je to díky know-how, kapitálu a tomu, že zahraniční vlastníci dovedli vybrat podniky, které už předtím dobře fungovaly.⁴² V. Klaus (2001) ale poznamenává, že „zahraniční investoři k nám směřovali pouze v míře velmi omezené, vědomi si všeobecné nejistoty a rizik ekonomiky v totálním přerodu, odříznuté od tradičních trhů a vyžadující gigantické investice prakticky ve všech oblastech“.

Kupónovou metodou byly navíc podle Zprávy (1999:112-116) privatizovány hlavně důležité podniky v oblasti lehkého průmyslu, strojírenství a potravinářského průmyslu.⁴³ Zpráva (1999) také uvádí, že v KP bylo privatizováno 72 ze 100 klíčových podniků. Jejich rentabilita byla ztrátová a zvolená cesta transformace chybná, protože zahraniční obchod se liberalizoval příliš rychle a náš trh tak byl vystaven mnohem vyspělejší zahraniční konkurenci.

Po oficiálně plánovaných dvou vlnách KP nastala tzv. „**třetí vlna**“, při níž došlo ke koncentraci vlastnictví, takže zatímco v první polovině 90. let měli vlastnická práva k podnikům reálně manažeři nebo stát, ve druhé polovině 90. let je měl skoro každý účastník KP. A tak většinu akcií začaly skupovat IPF. Někteří ekonomové a politici ale „třetí vlnu“ přisuzují postprivatizačnímu období, které s KP nemělo nic společného. Je tedy otázkou, zda problémy s ní spojené je možno přičítat na vrub České cestě, nebo zda by vznikly, i kdyby byla použita jedna z alternativních variant. T. Ježek (2011) uvádí, že ve „třetí vlně“ **byl rozkrádán až soukromý majetek**, ne státní, a že za rozkrádáním stáli hlavně úředníci ministerstev spolu s vedeními privatizovaných společností.

⁴² Nutno podotknout, že navzdory tomuto názoru před rokem 1989 existovaly a hlavně prosperovaly i podniky, které ve skutečnosti efektivní nebyly a byla v nich uměle udržována pracovní místa.

⁴³ Zpráva (1999) komentuje, že např. v roce 1992 se hrubá nákladová rentabilita tohoto odvětví pohybovala okolo 9,2 %, v roce 1997 už jen kolem 1,5 % a podniky jsou stále zadlužené.

Např. L. Mlčoch (2005) ale „třetí vlnu“ do privatizačního období zahrnuje a uvádí, že v tomto období docházelo k situacím, kdy dceřiné společnosti vlastnily společnost mateřskou nebo že na vrcholu vlastnické pyramidy stanula banka, která byla navíc polostátní (nastalo tzv. rekombinované vlastnictví). Podniková sféra byla podle L. Mlčocha (2005) zcela netransparentně propojena s bankami⁴⁴ a IPF. Tomu bylo zamezeno až v roce 1998 (po kompletní privatizaci bankovního sektoru).

Tudíž podle Zprávy (1999) nebyl splněn jeden ze záměrů KP (vytvoření velkého počtu drobných vlastníků), protože rozptýlené vlastnictví bylo koncentrováno v IPF (mezi lety 1993 a 1994 jich existovalo až 290, v roce 1999 pak už jen asi 89), které byly kontrolovány čtyřmi největšími komerční bankami a Českou pojišťovnou. Reální vlastníci byli jen těžko dohledatelní. To odmítá D. Tříška (2012), podle kterého byla KP transparentní metodou a o anonymitě vlastnictví v ní nemůže být řeči.

3.4 Investiční privatizační fondy

Důležitou roli v KP a po ní hrály i výše zmíněné IPF, které vznikly už během přípravné fáze KP. IPF měly sloužit jako nástroj kolektivního investování. Podle slov V. Klause (2001a) KP jako variantu kolektivního investování prosadili zahraniční poradci. Podle T. Ježka (2007:145-149) měly také chránit zájmy minoritních akcionářů proti majoritním akcionářům, kteří skupili větší procento akcií. I v této oblasti ale figurovala neúplná právní úprava, ačkoli fungování IPF bylo zaneseno do zákona č. 248/1992 Sb., o investičních společnostech a investičních fondech – i podílových otevřených nebo uzavřených, který nabyl účinnosti 25.4. 1992. Podle zákona směly IPF vlastnit max. 20% akcií privatizovaných podniků. IPF se díky tomuto pravidlu staly podle slov V. Klause (2001) „ze zákona spekulanty a optimalizátory svých investičních portfolií“.

V zákoně č. 248/1992 Sb. se totiž objevil pojem „**zakladatelské akcie**“. Díky nim zakladatelé IPF měli právo zacházet s majetkem fondu (i toho patřícího bývalým DIKům), a tak mohli získat majoritní postavení. Majetek zakladatelů IPF a bývalých DIKů se v IPF mísil. Tím vlastně občané prodali svá vlastnická práva. Dá se říct, že šlo o legální cestu, jak dle libosti nakládat s cizím majetkem. J. Stráský (2013) dokonce

⁴⁴ Zpráva (1999:146) uvádí, že mezi roky 1990 a 1994 se počet bank na našem území ze 4 zvýšil na 55 a bylo to způsobeno kromě jiného i KP.

uvádí, že „vytvoření fondů (...) bylo vedeno myšlenkou akumulovat kapitál do rukou několika lidí tak, aby si mohli sáhnout na velké podniky“.

Díky IPF tak ve „třetí vlně“ KP vznikla výše zmíněná koncentrace vlastnictví, která vedla k řadě korupčních a tunelářských kauz, v nichž se ukázalo, že IPF se většinou snažily jen o krátkodobé zisky, ne o ty dlouhodobé. Zde se ale opět střetáváme s otázkou, zda toto období do České cesty ještě počítat. Např. V. Klaus (2001a) uvádí, že tato fáze už s KP nesouvisela a že k rozmachu nejen hospodářské kriminality by po změně ekonomického systému došlo tak jako tak.

U IPF často nešlo určit vlastníka. Řadu fondů vlastnily největší banky. Ty podle P. Mertlíka (1996) minimálně v první polovině 90. let v konečném důsledku vlastnil FNM, jakožto realizátor privatizace, takže i některé IPF byly vlastně ve správě státu. Podle P. Mertlíka (1996) tak nejenže velká část národního bohatství byla ještě v prvních pěti letech transformace v rukou státu (ve správě FNM byla v roce 1995 kromě bank asi čtvrtina velkou privatizací transformovaného majetku), ba dokonce i na vrcholu vlastnické struktury majetku, který formálně vlastnili občané, stál často stát (díky IPF).

Zákon o IPF byl novelizován v roce 1996 a stanovil přeměnu IPF na akciové společnosti. Zásadních právních úprav se ale zákon dočkal až na sklonku roku 1998 – IPF se musely stát otevřenými podílovými fondy a vznikl kontrolní orgán pro pohyby akcií na trhu – Komise cenných papírů (KCP). Novelizaci z roku 1996 uniklo 89 ze 152 IPF. Nejrychleji Motoinvestem Pavla Tykače ovládané CS-Fondy nebo Harvard Consulting & Capital Viktora Koženého⁴⁵, které se stihly přeměnit na holdingy⁴⁶.

J. Weigl (2013) na adresu těchto zákonných úprav uvádí, že sice fondům (resp. jejich managementům) zabránily v držení kontrolních balíků akcií, ale ještě před zavedením těchto legislativních opatření se z IPF staly obrovské nesourodé celky, jejichž jediným cílem byla optimalizace kupónových portfolií.

V IPF a podílových fondech se během KP objevily zhruba tři pětiny všech akcií (za cca 320 mld. Kč v nominální hodnotě). Podle Zprávy (1999) po vydání akcií zbyl

45 Tyto dva případy jsou asi nejkřiklavějšími příklady zneužití mezer v zákonech a pravomocí IPF (viz podkapitola 3.5 Konkrétní příklady tunelování fondů).

46 Holding je podnik, který sdružuje více společností, jejichž kontrolní balík drží jedna osoba. Majoritní akcionář fondu (tedy akciové společnosti) se stal formálně majitelem jiné nově založené a v obchodním rejstříku zapsané akciové společnosti. IPF zanikl a vznikla akciová společnost, jejíž majoritní akcionář kontroloval akciové podíly jiných akciových společností. U holdingu už nebylo vůbec možné oddělit majetek zakladatele a bývalých DIKů.

fondům majetek v hodnotě cca **192 mld. Kč**. Mezi lety 1991 a 2002 bylo podle CKP a Zprávy (1999) z IPF neznámo kam vyvedeno cca **50 mld. Kč**⁴⁷ (vypočteno z tržní hodnoty akcií v držení fondů v roce 1996). Podle J. Stráského (2013) tato ztráta vznikla už s prvním oddlužením bank v roce 1993 (kvůli odstranění dluhů vzniklých za socialismu). J. Stráský (2013) ale dodává, že během dalších pěti let vznikly dluhy až desetkrát vyšší⁴⁸.

Neúplná právní úprava fungování IPF šla ruku v ruce s neexistencí kontrolního orgánu, jenž by fondům stanovoval pravidla a hlavně je vynucoval. V souvislosti s tímto případem se také začal objevovat pojem „tunelování“ (tedy vyvádění aktiv a zisku z podniků/fondů ve prospěch jejich kontrolujících akcionářů). Fondy byly vykrádány (tunelovány) různými cestami, které popsal mj. T. Ježek (2007:149-151).

Tím asi nejsnazším byla fakturace ve skutečnosti neprovedených nebo předražených služeb. Oblíbené byly i smluvní pokuty. Spřízněné společnosti uzavřely smlouvu za stěží proveditelných či nesplnitelných podmínek. Při jejich nesplnění, k němuž stoprocentně muselo dojít, jedna společnost platila té druhé sankce. Smluvních podmínek se týkal i další způsob vyvádění kapitálu z IPF, v něm šlo ale o dosazování dřívějších dat do smluv. Taková smlouva se nazývá antedatovaná. A i ta stanovovala pokuty, které musel fond spřízněné společnosti za nedodržení určitých podmínek vyplatit. Pokuty dosahovaly hodnoty velké části kupní ceny.⁴⁹

Čtvrtý způsob už se vztahoval přímo k akciím. V podvodných smlouvách o půjčce cenných papírů byla stanovena nejen výše úplaty této půjčky, ale i třicetidenní lhůta, po jejímž vypršení a nevrácení cenných papírů byla spřízněná strana nucena zaplatit penále za nedodržení smluvních podmínek. Kromě toho smlouva obsahovala doložku. Šlo o zajištění pro případ, že by cenné papíry už nebyly vráceny (a ty vráceny nebyly), ačkoli se cenné papíry běžně půjčovaly bez smluvního zajištění.

47 40 mld. Kč z této částky podle Zprávy (1999) zmizelo z fondů poté, co se z nich staly akciové společnosti či holdingy. Umožnila to především pozdní regulace kapitálového trhu.

48 Jak uvádí J. Stráský (2013), např. výnos z privatizace telekomunikačních sítí byl 150 mld. Kč a skončil na tajném švýcarském kontě ODS.

49 Tato metoda se užívala především v době, kdy ministerstvo financí z nějakého důvodu v rámci kontroly kapitálového trhu pozastavilo obchody s cennými papíry v IPF. Ten reagoval právě podpisem smlouvy o prodeji cenných papírů se spřízněnou společností, v této smlouvě ale bylo datum z doby, kdy obchody ještě pozastaveny nebyly.

Ke kupní ceně akcií se mohla vztahovat i mnohaletá splatnost. To znamená, že IPF podepsal smlouvu se spřízněnou společností, podle níž jí prodané akcie dodal hned, ale smlouva stanovovala jejich splácení v horizontu několika (popř. několika desítek) let. Spřízněná strana se tak k akciím dostala v podstatě zdarma (do doby splatnosti se buď dostala do likvidace, nebo zanikla jiným způsobem a akcie nikdy nezaplatila).

IPF byly vykrádány i skrze prodej akcií. To fungovalo na základě dohody IPF se spřízněnou společností. Fond akcie prodával a společnost za ně záměrně neplatila. Přirozeně se pak dostala do likvidace a akcie z likvidované společnosti přešly do majetku společnosti spřízněné. Někdy bylo takových „spřízněnců“ více, ve všech však byl majoritním vlastníkem jeden IPF.

Akcie byly též prodávány za nevýhodné ceny. Fond buď nakupoval akcie za horentní sumy neodpovídající jejich hodnotě, nebo je naopak prodával pod cenou. Kromě bezcenných akcií nakupovaly IPF také bezcenný majetek spřízněných akciových společností, např. nelikvidní akcie nebo pochybná a nevyužitelná know-how. S těmito spřízněnými společnostmi pak fondy vyměňovaly své cenné papíry za jejich bezcenné.

Posledním způsobem, jak DIKy připravit o jejich akcie, byly poplatky. Zmocněný obchodník nakoupil množství akcií a fondu je prodal několikrát za sebou za stejnou cenu v jeden den. Za jednotlivé nákupy a prodeje musely pak IPF spřízněné společnosti platit poplatky. Obchodník navíc často majetek fondu využíval pro své vlastní účely a zisk převáděl na svůj účet, ne na účet fondu. Šlo hlavně o bezúročné a nekontrolované zálohy obchodníkovi na nákup akcií, které dostával od spřízněných IPF.

3.5 Konkrétní příklady tunelování fondů

Tunelování se začalo objevovat už před rokem 1992, kdy ještě fungování fondů nebylo zákonem upraveno. Ale pokračovalo i po zavedení zákona č. 248/1992 Sb. (viz výše), protože ten pouze stanovil, kdo nesmí být členem dozorčí rady IPF (zaměstnanci Státní banky československé a státní správy). Nebylo v něm ale např. přesně uvedeno, komu ve fondu mají bývalí DIKové dávat své kupóny. Zákon nereagoval ani na praktiky spojené s čerstvými případy tunelování. Časem bylo alespoň zakázáno při prodeji akcií používat nepravdivé či zavádějící informace nebo zamlčovat pro postup akcionářů důležité skutečnosti. D. Tříška (2013) ale uvádí, že „*tunelování představovalo nezbytnou restrukturalizaci podniků s cílem oddělit zrno od plev*“.

Nejznámějším „tunelem“ je investiční společnost Viktora Koženého **Harvard Consulting & Capital**, známá jako Harvardské fondy, založená v říjnu 1990. V roce 1992 Harvardské fondy nabízely DIKům za kupóny desetinásobek zisku v neuvěřitelně krátké době. Nalákat se nechalo asi 800 DIKů. Tyto fondy měly podle týdeníku Ekonom (2013⁵⁰) pod kontrolou 50 klíčových českých podniků. V říjnu 2001 se Harvard Consulting & Capital dostal do likvidace, z fondů pod jeho kontrolou se stal Harvardský privatizační holding. V roce 2003 čelil V. Kožený a jeho kolega Boris Vostrý⁵¹ obvinění z vyvádění miliard z fondů na zahraniční účty v daňových rájích. Holding se nakonec ocitl v likvidaci. V. Kožený se už 21 let skrývá na Bahamských ostrovech. Je na něj vydán mezinárodní zatykač. Např. podle D. Třísky a V. Klause (2015) ale V. Kožený nikoho neokradl, jen poté, co mu byl zablokován majetek proto, že si znepřátelil vysoce postavené politiky, nemohl slíbené desetinásobky vyplácet.

Dalším známým případem je v předchozí kapitole zmíněná finanční skupina **Motoinvest** Pavla Tykače, která byla založena v listopadu 1991, aby shromažďovala kupóny bývalých DIKů a nakupovala podíly v IPF. Tato akciová společnost měla velice neprůhlednou vlastnickou strukturu a např. podle V. Balouna (2004) vytunelovala z podniků desítky až stovky miliard korun. Přesnou sumu nelze určit.

Na obchodních operacích skupiny se podílel mj. Jan Dienstl, bratr D. Třísky Aleš Tříška⁵², či někdejší člen ÚV KSČ a předseda Státní banky československé v 70. a 80. letech Svatopluk Potáč. Slogan kampaně Motoinvestu zněl „drobní akcionáři plačte“ a Motoinvest je spojován s řadou vytunelovaných podniků. Významné podíly měla tato společnost stejně jako Harvardské fondy i v České pojišťovně nebo České spořitelně.

Podle Ekonomu (2013) Motoinvest na konci roku 1995 koupil od IPB akcie, které obsahovaly i kontrolní balík v páté největší tuzemské bance Agrobanka. ČNB Motoinvest nepovažovala za důvěryhodného investora. V roce 1996 na Agrobanku uvalila nucenou správu a Motoinvest ztratil zdroje kapitálu. Stát od Agrobanky odkoupil aktiva za asi 50 mld. Kč, čímž část z ní oddlužil. Tuto banku o dva roky později prodal firmě General Electric za cca 0,5 mld. Kč a druhá část šla do likvidace. Prodej měl na

50 Jde o článek J. Pravce ve výtisku č. 14, str. 23-24 z webových stránek týdeníku Ekonom. Všechny ostatní zmínky o tomto týdeníku v bakalářské práci se vztahují k tomuto zdroji.

51 Podle týdeníku Ekonom (2013) byl B. Vostrý bývalým důstojníkem StB.

52 Podle měsíčníku Parlamentní listy byli všichni tři zmínění bývalými agenty StB (2014, č.1, str. 13-14).

starosti tehdejší správce Agrobanky Jiří Klumpar, který v lednu 2000 čelil obvinění z porušování povinností v oblasti správy cizího majetku. Škoda dosáhla asi 25 mld. Kč.

V roce 1996 Motoinvest podle Ekonomu (2013) kontroloval 90 % majetku Plzeňské banky, kterou využíval k „praní špinavých peněz“. Akcie banky Motoinvest získal po uzavření komisionářských smluv⁵³ s Agrobankou Praha. Do podzimu 2000 Motoinvest vyvedl z Plzeňské banky aktiva a její akcie převedl na Agrobanku, která už mířila do likvidace. Dodnes se přesně neví, kolik peněz bylo z banky takto vyvedeno.

Další kauzou spojenou s Motoinvestem byly **CS-Fondy**, z nichž bylo např. podle šéfredaktorky MF Dnes S. Slonkové (2010) vytunelováno asi 1,3 mld. Kč. V roce 1997 byly fondy finanční skupinou prodány bez vědomí bývalých DIKů a více než 1 mld. korun se „ztratila“. I toto vyvedení aktiv se provádělo přes Motoinvestem kontrolovanou Plzeňskou banku. Vyvedení sumy z fondu na zahraniční účty schválil někdejší člen KSČ a bývalý ministr financí Ivan Kočárník. Tykač byl z napomáhání tunelování CS-Fondů obviněn, ale pro nedostatečné množství důkazů nešel před soud.

M. Mejstřík (1997:158) zmapoval podíl velkých investičních skupin, které se na československé ekonomické scéně objevily. U některých společností jsou uvedena i jména managerů nebo zakladatelů fondů. Mezi čtrnácti nejúspěšnějšími investičními společnostmi jsou i ty, v nichž velké procento DIKů přišlo o své vklady. Jsou mezi nimi i dodnes fungující a prosperující firmy. Kromě velkých bank, spořitelen a firem, vlastněných většinou zahraničními majiteli, je zde např. První privatizační fond, který vznikl v roce 1991 a dnes se zabývá mj. maloobchodním prodejem, finančnictvím nebo pojišťovnictvím.

Tabulka 9: Největší investiční skupiny podle počtu investičních bodů získaných v předkole první vlny KP

Pořadí	Investiční skupina	Body (mil.)	Podíl (%)	Klíčoví lidé
1	Česká spořitelna	950	11,1	Miloslav Kohoutek, Jaroslav Klapal, Karel Kotrba
2	Investiční banka	724	8,5	Miroslav Tuček, Jiří

⁵³ V komisionářských smlouvách figuruje komisionář a komitent, přičemž komisionář se komitentovi zavazuje, že pro něj vykoná určitou obchodní záležitost. Komisionář jedná na účet a riziko komitenta. Za vyřízení obchodních záležitostí dostává komisionář provize.

	(ČR-PIAS)			Tesař, Libor Procházka
3	Harvard Consulting & Capital	639	7,5	Viktor Kožený, Juraj Široký, Boris Vostrý
4	Všeobecná uverová banka	501	5,8	Jozef Mudrík, Dušan Paulík
5	Komerční banka	466	5,4	Richard Salzmänn, Karel Bednář
6	Česká pojišťovna	334	3,9	Vlastimil Uzel, Jaroslav Daňhel
7	Slovenské investície	188	2,2	Miroslav Nakládal
8	Slovenská sporiteľňa (VSŽ - Košice)	169	2	
9	Creditanstalt	166	1,9	
10	Investiční banka (SR - PSIS)	145	1,7	Petr Vajda, Jozef Tkáč
11	První privatizační fond	118	1,4	Petr Kellner, Milan Vinkler, Štěpán Popovič
12	Živnostenská banka	118	1,4	Jiří Kunert
13	Slovenská poisťovňa	117	1,4	Blažej Krasnovský
14	Agrobanka	111	1,3	
	Mezisoučet	4744	55,4	
	Ostatní investiční společnosti	1367	16	
	Investiční společnosti celkem	6122	71,4	
	DIKové	2454	28,6	
	CELKEM	8566	100	

Pramen: MEJSTŘÍK, M. *The Privatization Process in East-Central Europe: Evolutionary Process of Czech Privatizations*, Kluwer Academic Publishers, Norwell, Massachusetts, 1997, str. 158.

3.6 Privatizační neúspěchy

Kromě IPF a dalších akciových společností byly tunelovány také privatizované podniky, např. výše zmíněná Škoda Plzeň, zaměstnávající před listopadem 1989 cca 27 000 lidí. Podle časopisu Ekonom (2013) měl podnik být zřejmě použit jako důkaz, že český manažer je stejně dobrý jako zahraniční.

Vláda na post generálního ředitele **Škody Plzeň** v roce 1991 vybrala Lubomíra Soudka, který se postupně stal i spolumajitelem plzeňské Škodovky. Prvních několik let tento postup fungoval, ale po nákupu mj. společnosti Liaz Jablonec nad Nisou se Škoda Plzeň zadlužila a dostala se do červených čísel. V roce 1998 byl L. Soudek odvolán a obviněn z vyvádění aktiv do své firmy Nero, obvinění byl ale soudem zbaven.

Jméno L. Soudka je spojeno i s kopřivnickou Tatroú. Tento státní podnik byl zprivatizován kupónovou metodou a jeho akcie se následně staly majetkem několika IPF a částečně soukromých bank, z nichž ani jeden neměl v Tatře majoritní podíl. V roce 1996 podnik koupil právě L. Soudek (resp. jeho Nero přes Škodu Plzeň). **Tatra Kopřivnice** se ale zadlužila a zkrachovala rok po pádu Škody Plzeň. Kontrolní balík akcií Tatroú nakonec koupil zase stát a zrevitalizoval ji. Společnost dodnes funguje.

Dalším privatizačním neúspěchem byla privatizace ostravského podniku **Nová huť**, která se spolu s devatenácti dalšími podniky na počátku 90. let stala součástí hutnického a ocelářského komplexu Hutnictví železa, a.s. Klausova vláda dala v Nové huti přednostní právo na nákup akcií tehdejšímu managementu (1 % + 10 %, pokud bývalé vedení provede předem dohodnuté restrukturalizační kroky v příštích pěti letech). Na FNM z Nové huti před její privatizací na základě privatizačního projektu přešlo 12 612 mil. Kčs, zbytek šel do likvidace a v roce 2005 zanikl. V roce 1996 bylo ono procento prodáno společnosti Rafis Trading, která za nějakou dobu začala Novou huť skutečně řídit. Firma ale nesplnila dohodu a Nová huť byla vrácena státu.

Zakládajícím členem Hutnictví železa, a.s. je i **Poldi Kladno**, v němž koncem 80. let pracovalo asi 20 000 zaměstnanců. V roce 1993 koupila ocelárny společnost Vladimíra Stehlíka Bohemia Art. V roce 1996 byl V. Stehlík mj. podezřelý z krácení daní a nezákonného převádění aktiv společnosti. V. Stehlík byl dvanáct let vyšetřován, ale stíhání bylo zastaveno kvůli jeho špatnému zdravotnímu stavu. Areál Poldi Kladno je v současné době zamořen těžkými kovy a ropnými látkami, slouží jako prostor pro černé skládky a komplex čelí několikamilionovému dluhu.

V první vlně KP DIKové mohli nakupovat také akcie největší tuzemské společnosti pro těžbu černého uhlí Ostravsko-karvinské doly (**OKD**). Podle slov L. Štrougala (2009) zůstalo 46 % cenných papírů z OKD ve FNM. Většinu zbylých akcií skupily IPB, Bankovní holding, společnost Eurobrokers a firma Prosper Trading. Kontrolní balík pak odkoupila společnost Viktora Koláčka Karbon Invest. OKD byly

stejně jako Mostecká uhelná společnost ziskovými společnostmi prodanými pod cenou, která navíc byla placena kapitálem pocházejícím z jejich vlastních účtů.⁵⁴

Dalším z neúspěchů České cesty je i výše zmíněná **IPB**. Jako všechny ostatní banky byla i tato privatizována ve druhé polovině 90. let. Většinový podíl v ní získala řada firem vlastněných bývalým vedením banky. Významný balík akcií podle Ekonomu (2013) koupila i skupina Motoinvest. Přes IPB pak ovládala Agrobanku a podílela se i na dění v OKD. S IPB je spojeno jméno jejího hlavního stratéga Libora Procházky, pod jehož vedením banka vydávala špatné úvěry. Spolu se zbytkem managementu IPB byl za tyto nekalé praktiky L. Procházka stíhán a následně soudem osvobozen.

Názory na to, díky čemu bylo tak velké množství „tunelů“ vůbec možné a proveditelné, se různí. Např. podle slov T. Ježka (2011) *„cestu k privatizačním tunelům otevřela neexistence ustanovení, že zakladatelé investičních privatizačních fondů musí odejít poté, co se do nich nalejou akcie DIKů“*. T. Ježek (2011) také uvádí, že Česká cesta (a její nejrychlejší metoda – KP) měla těmto nekalým postupům zabránit.

Obecně největší riziko možnosti tunelování hrozilo v období, kdy byl podnik zařazen na seznam společností určených k odstátnění, ale ještě nebyl zprivatizován (jeho majetek ještě nebyl ve správě FNM). Efektivita podniku přirozeně klesala. A z podniku byla nejčastěji čerpána aktiva, závazky či pohledávky do bývalým vedením založených společností s ručením omezeným, které státní podnik obstoupily.

Podle Zprávy (1999) se v tomto období také poprvé začaly objevovat známé finanční machinace⁵⁵ jako přijímání peněz bankami za provize od zločineckých organizací, praní špinavých peněz z restauračních zařízení či kasin, s čímž souvisí zakládání bank, jejichž prostřednictvím se legalizují finanční prostředky, dále převádění peněz na zahraniční účty, aby nebyl zjištěn jejich původ, investice do dopravních firem, které pašují kupř. drogy, korupce a snaha o průnik do státní výkonné moci.

Vyvstává otázka, proč obchody s akciemi, které privatizované podniky a IPF prováděly, někdo nekontroloval. Neměl být už na počátku transformačního období

54 Podle L. Štrougala (2009) měla tato privatizace dohru ještě v roce 2008, kdy „OKD (dnes NWR – New World Resources) mediální magnát Zdeněk Bakala zatížil vysokými dluhy a spolu se svými společníky z bývalých OKD vyvedl asi 39 mld. Kč“ a dluh NWR je dnes dvakrát vyšší než jejich tržní hodnota.

55 Podle Zprávy (1999:41-47) se mezi lety 1990 a 1998 zvýšila kriminalita o 15-30 %. Podíl hospodářské kriminality na kriminalitě celkové tvořil v roce 1990 3,3 % a v roce 1998 už 8,5 %.

vytvořen orgán, který by na podniky v tomto směru dohlížel a mohl je i sankcionovat? Tento orgán sice vznikl, ale v legislativě byl zakotven až v roce 1996 a reálně fungovat začal až v roce 1998. Byla jím **KCP**. Vytvořením zákona o KCP vláda v reakci na množství případů nelegálního nakládání s akciemi během KP (v rámci kolektivního investování) pověřila autora a realizátory KP ve spolupráci s ekonomy ze zahraničí, především s ministerstvem financí na Burze cenných papírů Praha až 12.6. 1996, aby český kapitálový trh a burza měly nad sebou nějaký kontrolní orgán.

KCP začala fungovat až v dubnu roku 1998 podle zákona č. 15/1998 Sb. Do té doby nebyl kapitálový trh regulován, aby se tak kupř. podle V. Klause (1994) mohl koncentrovat kapitál. Tudíž ale minoritní akcionáři, kterých se na našem kapitálovém trhu vyrojilo po KP obrovské množství, nebyli legislativně chráněni. I díky chybějící regulaci v této oblasti dostali prostor ziskuchtiví „tuneláři“. Podle vyjádření T. Ježka (2007:205) *„vláda okrádání investorů tolerovala, neboť mylně považovala výslednou koncentraci kapitálu za vyšší hodnotu, než je dobrovolnost převodu vlastnictví“*.

V závislosti na výše uvedených s Českou cestou, a zejména s KP, spojených kauzách se v řadách ekonomů a politiků objevují odlišné názory na to, zda vůbec byla Česká cesta **legálním způsobem** odstátnění a privatizace národního majetku. Kromě případů, kdy vláda privatizované podniky prodávala předem určenému majiteli, rozpaky budí především použití nestandardní kupónové metody. L. Štrougal (2009) uvádí, že zatímco většina právních úprav souvisejících s privatizací se táhla takřka celým transformačním obdobím, hned v roce 1990 byl vydán zákon, podle něhož transakce související s národním majetkem během transformace nepodléhají právnímu přezkumu.⁵⁶ Podle L. Štrougala (2009) byla v České cestě KP zavedena proto, že jen akcie na doručitele dokáže bezpečně zahladit stopy po úplatcích. Navíc u nich nelze dokázat, kdo veřejnou zakázku zadal nebo kdo o ní rozhodoval.⁵⁷

Podle D. Třísky (2012) měla KP sloužit jako rovná možnost získat aspoň malou část národního majetku pro všechny bez ohledu na jejich finanční zázemí. V. Klaus

56 Tento „podvod století“, jak L. Štrougal (2009) privatizaci nazývá, vygradoval s amnestií vyhlášenou bývalým prezidentem (během ní bylo totiž zastaveno na 331 nedořešených trestních kauz, nejzávažnější se týkaly hospodářské kriminality a šlo v nich o miliardy korun, o které jejich aktéři okradli buď stát, nebo jeho občany během KP).

57 L. Štrougal (2009) uvádí, že ze všech 194 států má takovouto možnost nakládání s akciemi podle Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj kromě ČR jen Nauru a Marshallovy ostrovy.

(2001) uvádí, že Českou cestou se podařilo odškodnit občany za předlistopadové období socialismu, a protože občanům chyběly úspory a byla potřeba privatizovat rychle, byla použita právě KP. Dále V. Klaus (2001) uvádí, že občané měli „*právo podílet se na privatizaci*“ a dostat „*šance uplatnit své schopnosti a talent i v podnikatelské oblasti*“.

Proti V. Klausem prosazené KP se ostře vyhrazuje mj. M. Myant (2013), V. Klaus podle něj při aplikaci KP na tehdejší ekonomické poměry slepě následoval stoupence Chicagské školy Milтона Friedmana a jeho tržní ekonomiku bez přívlastků⁵⁸. Podle M. Myanta (2014) se V. Klaus považoval za ekonoma schopného čerpat ze zkušeností západních zemí, i když on sám byl jedním z těch občanů ČR, o nichž tvrdil, že nemají žádné zkušenosti s tržní ekonomikou. Podle M. Myanta (2014) za Klausovy vlády vznikl prostor pro korupci a byl položen základ propletení politiky a podnikatelské sféry.

Podle vyjádření sociologa Jiřího Večerníka (2001) občané v privatizačním procesu rovné šance rozhodně neměli, konkrétně během KP se nemohli k majetku dostat legálně a KP pochopili pouze jako možnost se obohatit. To J. Večerník (2001) dokazuje na snižující se spokojenosti nově vzniklých vlastníků s jejich výnosy, např. v roce 1996 s nimi bylo spokojeno asi 60 % vlastníků, v roce 1998 asi 45 % a v roce 1998 už pouze 17 %. Americký ekonom David Ellerman (2001) KP dokonce označuje za brilantní politickou strategií, díky níž byla na předem určené lidi přenesena ekonomická moc.

Spory o legalitě České cesty plodí i **náklady** spojené zejména s KP. Názory na tuto otázku se opět liší v závislosti na tom, zda do ní počítáme i „třetí vlnu“, během níž v IPF a privatizovaných podnicích vznikaly ty největší ztráty. Velká část z nich ale dodnes nebyla vypočtena. Pokud jsou brány v potaz náklady spojené přímo s plánovanými dvěma vlnami KP, dojdeme k částce cca 50 mld. Kč, kterou vyčíslily CKP a Zpráva (1999). Tyto náklady byly kupř. podle K. Dyby (2013) dokonce nejnižší ze všech zemí procházejících ve stejném období transformačním procesem.⁵⁹

T. Ježek (2011) uvádí, že KP nekladla žádné nároky na státní rozpočet, naopak přinesla čistý výnos 8,6 mld. Kč pro FNM. Podle V. Klause (2001) na veřejnost nepadly

58 Mj. bez ohledu na životní prostředí či sociální jistoty (v nikterak pejorativním smyslu slova).

59 Např. podle vyjádření L. Štrougala (2009) činila hodnota národního majetku po listopadu 1989 cca 280 mld. Kč, což by dnes bylo asi 5 bil. Kč. L. Štrougal (2009) uvádí, že V. Klaus a zbytek realizačního týmu KP rozprodali tento majetek pod cenou a nebo ho záměrně nechali rozkrást.

ani náklady spojené s privatizačními tunely, protože zasáhly „jen“ minoritní akcionáře nebo zaměstnance podniků.

A podle vyjádření D. Třísky (2003) se ve skutečnosti před aplikací KP počítalo s mnohem vyššími náklady, než jaké si tato transparentní metoda, jak D. Tříška KP označuje, ve skutečnosti vyžádala. Jiří Havel⁶⁰ (2011) ale uvádí, že D. Tříška opomněl, že *„pět let byly podniky zařazené do kupónové privatizace ponechány bez dozoru a řízení, jejich managementy byly limitovány jen vlastními morálními kvalitami, jinak si s podniky mohly dělat, co chtěly, a většinou také dělaly“*.

Prvních pět let po odstátnění a započetí privatizace bylo totiž dalším kritickým obdobím, v němž vznikaly ztráty. Podle J. Havla (2011) se velké procento podniků privatizovaných v KP i s jejich majetky díky aplikovaným nestandardním metodám prostě někam ztratilo. To dokazuje na komparaci příkladu ČKD, která byla v roce 1994 privatizována kupónovou metodou společností Impro a přeměněna na holding (i když o ni měl zájem velký zahraniční investor AEG), oproti Škodě Mladá Boleslav, která byla privatizována do rukou zahraničního vlastníka úspěšně jednou ze standardních metod.

A jaké byly **ztráty pro občany**? Např. K. Dyba (2013) uvádí, že se během privatizačního období rychle měnily ekonomické aspekty života domácností, což dokumentuje na poklesu reálných mezd. Ke kompenzaci těchto změn občanům podle K. Dyby (2013) sloužila právě takřka bezplatná KP. Na té podle L. Žídka (2006) trátilo jen minimum z celkového počtu účastníků, většinou získali více peněz, než vložili (jen 277 DIKů nezískalo žádné akcie i přes to, že investovali ve všech kolech KP).

J. Weigl (2013) v tomto ohledu KP popisuje jako *„příležitost, v níž občané riskovali pouze vložených tisíc korun za příděl kupónových voucherů a získat mohli násobky této investice“* a uvádí, že občané i díky KP nepřišli o své úspory. Na druhou stranu podle časopisu Ekonom (2013) byla asi třetina celkového počtu DIKů okradena. I Ekonom (2013) ale tyto ztráty přičítá hlavně postupům IPF ve „třetí vlně“ KP.

Podle vyjádření D. Třísky (2012) se s případným rozkrádáním nebo tunelováním při plánování KP dokonce počítalo, mělo ale nastat právě až v postprivatizačním období (tedy rozkrádán měl být až soukromý majetek, což se podle D. Třísky také dělo). Podle

⁶⁰ Doc. Ing. Jiří Havel CSc. figuroval v 90. letech v řadě orgánů důležitých firem (např. ČEZu nebo České spořitelny). A mezi lety 1999 a 2001 zastával funkci místopředsedy a předsedy výkonného výboru FNM. V roce 2006 byl místopředsedou vlády pro ekonomiku.

L. Židka (2006) jedinou kauzou pojící se přímo s KP (ne až s následnými finančními machinacemi ve „třetí vlně“) byla **kauza Lizner**.⁶¹ A podle slov V. Dlouhého (2003), který „třetí vlnu“ také do České cesty, resp. KP, nezahrnuje, za machinacemi v postprivatizačním období stála i nenastolená legislativní, soudní a regulační opatření.

Závěrem se k této kapitole dá říci, že Česká cesta si na počátku transformačního období v roce 1990 kladla základní záměr: co nejrychlejší zavedení kapitálového tržního systému v ČR, a to cestou několika metod, k nimž patřily restituce, malá privatizace a velká privatizace, včetně privatizace kupónové. Privatizované podniky povětšinou nebyly restrukturalizovány a hledán byl pro ně první vlastník, ne ten nejvhodnější.

V procesu privatizace, zejména KP, hrála roli řada institucí. Nejvýznamněji se na ní (bohužel zejména ve špatném slova smyslu) podepsaly investiční fondy, které měly z kupónové privatizace vytvořit variantu kolektivního investování. Je s nimi spojena řada privatizačních kauz, známých hlavně pro nelegální vyvádění aktiv do soukromých společností manažerů fondů. Privatizační fondy hrály významnou roli i ve „třetí vlně“ kupónové privatizace, kde ale podle zastánců KP docházelo k machinacím především se soukromým majetkem, což bylo podle realizátorů kupónové privatizace původně také v plánu. Je tedy sporné, zda tyto ztráty počítat do celkových ztrát privatizace kupónovou metodou.

Co se týká ztrát pro občany, jejich maximální možná hodnota sice podle některých zastánců KP byla pouze cena kupónové knížky a registrační známky k ní, tedy 1 035 Kčs, k takové sumě ale dojdeme jen v případě, že do ztrát nezapočítáváme zisky, jakých mohli v nejlepším případě občané dosáhnout. Otázkou totiž také je, zda byl majetek podle původních záměrů KP spravedlivě rozdělen mezi všechny občany, kteří se do KP zapojili. Na to se podrobněji pokouší odpovědět souhrn názorů v následující kapitole. V ní je zároveň stručně popsána transformace českého tržního hospodářství z nekapitálového ke kapitálovému a řada zásadních chyb, které se během České cesty udály.

61 Jaroslav Lizner byl ředitelem CKP a zároveň šéfem Střediska cenných papírů. Na podzim roku 1994 byl J. Lizner zadržen policií, která u něj našla několik milionů korun, za něž měl údajně obstarat akcie Mlékárny Klatovy. V březnu roku 1996 byl J. Lizner odsouzen k šesti letům vězení za brání úplatků a zneužití pravomoci veřejného činitele. Už o dva roky později byl ale podmíněčně propuštěn. Dodnes není zcela jasné, za co měl J. Lizner peníze dostat. Bývalý ředitel CKP trvá na své nevině a několikrát se neúspěšně pokoušel o obnovu řízení.

4. Výsledný popis České cesty

Za klady můžeme považovat například to, že výsledkem procesu transformace ekonomiky, v němž důležitou roli sehrála i KP, je dnes oproti roku 1989 naprosto odlišná organizační struktura české ekonomiky. To je možné porovnat zejména na podílu nestátní sféry na tvorbě HDP, který podle Zprávy (1999:158) v roce 1990 tvořil 12,3 % a v roce 1999 74,5 %. V roce 2005 pak podle T. Ježka (2007) činil už 80,5 %.

Odlišnou organizační strukturu můžeme dokumentovat i na počtu nově vzniklých podnikatelských subjektů, jejichž počet se od roku 1989 výrazně zvýšil. Jak uvádí Statistická ročenka ČR (1994:359) 1.1. 1990 existovalo v zemi pouze 18 837 ekonomických subjektů (z toho 1 576 státních podniků včetně 43 státních akciových společností, 1 069 zemědělských družstev, zbytek byly rozpočtové a příspěvkové organizace, komunální podniky, výrobní družstva a soukromý sektor).

Na konci roku 2004 jich podle Statistické ročenky ČR (2004:348) bylo už 2 325 977. Na počty během privatizace založených subjektů se můžeme podívat v následující tabulce. (Kromě těch uvedených v tabulce 10 byly registrovány ještě školy, nadace apod.)

Tabulka 10: Počty podnikatelských subjektů v ČR v letech 1990-2004

Rok	Počet registrovaných jednotek celkem	Státní podniky	Obchodní společnosti	Z toho: a.s.	v.o.s	s.r.o.	Družstva
1990	18837	-	-	43	-	-	-
1991	178993	3505	3034	658	-	-	2856
1992	955647	3737	23112	2541	2351	18028	3977
1993	1118637	3272	39495	4076	3377	31748	4041
1994	1250216	2920	60376	4813	4526	50661	4617
1995	1118534	1522	88424	6017	5165	76811	5214
1996	1321096	2270	112514	7564	5879	98558	6172
1997	1468940	1886	130626	9255	6128	114700	6806
1998	1627626	1621	145859	10353	6377	128569	7826
1999	1781334	1312	165123	11697	6840	145977	9276

2000	1963319	1214	188058	13009	7336	167064	10236
2001	2050770	1117	204075	14092	7489	181819	11007
2002	2121562	1054	214637	14845	7629	191476	11536
2003	2223745	995	220461	15260	7729	196722	12085
2004	2325977	899	232204	15903	7846	207755	13078

Pramen: *Statistická ročenka ČR 1994*. Vyd. 1. Praha: Český statistický úřad, 1994, 504 s., ISBN 80-202-0524-1, str. 359.; *Statistická ročenka ČR 1997*. Vyd. 1. Praha: Český statistický úřad, 1997, 711 s. ISBN 80-7183-105-0, str. 367. ; *Statistická ročenka ČR 2004*. Vyd. 1. Praha: Scientia, 2004, 734 s. ISBN 8025008533, str. 348. (Poznámka: Údaje se vztahují vždy k 1.1. uvedeného roku.)

Obrovský skok můžeme vidět u registrovaných subjektů v roce 1992, kdy se rozjížděla první vlna velké privatizace. Přičemž největšího rozmachu během privatizačního období dosáhly společnosti s ručením omezeným, které byly a jsou ze všech níže uvedených nejsnáze založitelné. Od roku 1997 je pak znatelný konstantní pokles počtu státních firem. Proces transformace ekonomiky byl ukončen zhruba v roce 2005, kdy množství podnikatelských subjektů dosáhlo počtu 2 388 490.

V. Dlouhý (2003) uvádí, že rychle a v masovém měřítku provedená Česká cesta splnila svůj úkol. Podle vyjádření V. Dlouhého (2003) „*vytvořila velmi rozumnou ekonomickou bázi pro hospodářský růst a návrat na evropský standard*“. Dokonce i podle J. Havla (2003) má dnes ČR díky České cestě fungující a konkurenceschopné tržní hospodářství, které je srovnatelné se standardními ekonomikami dnešní Evropy.

D. Tříška (2012) zase úspěšnost České cesty dokazuje na míře nezaměstnanosti, inflace či zadluženosti, které má ČR oproti ostatní Evropě nižší. Podle D. Tříšky (2012) navíc Česká cesta zamezila státu zasahovat do soukromí občanů. Na adresu privatizace kupónovou metodou D. Tříška (2012) uvádí, že „*neexistuje čistější a transparentnější metody distribuce majetku*“. Ani podle slov J. Weigla (2013) KP nebyla korupční cestou, na níž se její autoři chtěli obohatit.

A T. Ježek (2011) uvádí, že vláda nemohla sledovat výnos z KP, protože obyvatelstvo ČR po roce 1989 disponovalo malým objemem úspor. Výnosy se tedy podle T. Ježka (2011) mohly maximalizovat a také maximalizovaly jen při privatizaci národního majetku do zahraničních rukou.

J. Weigl (2013) uvádí, že tento proces dal všem občanům rovnou možnost se ucházet o část národního majetku a tuzemské firmy během cca tři let získaly konkrétní

vlastníky, kteří nemuseli kupovat více akcií než kontrolní balík, a přesto se (i v kombinaci s dalšími metodami) podařilo celý podnik zprivatizovat. V. Klaus (1997:163) k České cestě dodává, že díky ní, a zejména díky KP, občané chápou zásady fungování tržní ekonomiky a ze vzniklých problémů při jejím tvoření se mohou učit.

4.1 Zásadní chyby České cesty

S tím, že během ekonomické transformace došlo k řadě zásadních chyb, souhlasí nejen odpůrci České cesty, ale i její zastánci. V této podkapitole je sami jmenují. Např. M. Myant (2013) za nejzávažnější chyby považuje následující:

1) **nepochopení rozdílu** mezi tržní ekonomikou vznikající z centrálně plánované a tržní ekonomikou dávno zavedenou – kvůli tomu byla řada opatření na počátku 90. let málo přísná, navíc parlament jednotlivá privatizační rozhodnutí nijak nekontroloval;

2) **postup ČNB**, která byla během privatizace příliš opatrná a zaváděla nesprávná makroekonomická opatření, na druhou stranu stát podporoval banky, aby přivřely oko nad svou vlastní nezkušeností s fungováním v tržním prostředí a poskytovaly úvěry i podnikům, u nichž nebylo jisté ani pravděpodobné, že úvěr někdy splatí;

3) záměrné **oddalování vzniku fungujícího a regulačního právního rámce**, který by podle privatizátorů brzdil tržní ekonomiku, což dovedlo firmy do rukou zkorumpovaných manažerů, navíc použitý právní řád záměrně přehlížel některá pochybení a nevykonával své pravomoci do důsledků, takže po privatizaci rozptýlené bohatství stejně skončilo u pouhých několika jedinců, kteří nijak nepřispěli rozvoji ekonomiky;

4) samotná **volba kupónové metody**, která nepřinesla ani kapitál pro investice, ani mezinárodní kontakty, a neulevila zemi ani od dluhů, naopak je na podniky spíše uvalila, což nové vlastníky nevedlo ke snaze o dlouhodobé zisky.

V. Klaus (2001a) uvádí, že zásadní chybou bylo i to, že KP byla zahraničními poradci prosazena jako **kolektivní investování**, které mělo občany chránit před obrovským investičním rizikem. Za tímto účelem byla ale podle V. Klause (2001a) aplikována už samotná KP, do níž vstupovali občané s minimálním vkladem, který mohli mnohonásobně zhodnotit, zatímco ztratit mohli jen cenu kupónové knížky a registrační známky.

Bylo to totiž právě kolektivní investování, co se zvrhlo v neblaze proslulé a dlouhou dobu legislativou neupravované praktiky prováděné skrze IPF. To kritizuje např. Zpráva (1999:118), která za chybu považuje i **pozdní zavedení kontrolního orgánu**, který začal fungovat až dlouho po založení IPF, díky čemuž docházelo k majetkové trestné činnosti.

Zpráva (1999:74) kritizuje zvolenou cestu ekonomické transformace kromě jiného také kvůli **příliš rychlé liberizaci** zahraničního obchodu, která náš trh vystavila mnohem vyspělejší zahraniční konkurenci. Klausova vláda, která privatizaci realizovala, podle Zprávy (1999:75) ohrozila mikroekonomickou politiku země, protože nezvládla změny spojené s transformací ekonomiky, zejména pak pochybila, když souběžně s realizací zvoleného postupu privatizace **nevytvořila účinný právní rámec** pro nově vzniklé podnikatelské subjekty.

Další chybou je podle Zprávy (1999:112) **privatizace na dluh**, což nepřineslo podnikům dostatečný kapitál, aby mohly být restrukturalizovány a mohly se dále rozvíjet. Kvůli tomu (a kvůli chybějícím opatřením v legislativě) nebyla v podnicích správně vykonávána vlastnická práva a to zbrzdilo českou ekonomiku (odrazilo se to v nízké rentabilitě a produktivitě, nedostatku kapitálu a platební neschopnosti). V prostředí bez úspor domácností se ale např. podle V. Klause (2001) nebo K. Dyby (2013) jinak než na dluh národní majetek rozdělovat nedal.

5. Závěr

Mezi počátkem 90. let a počátkem tohoto tisíciletí v ČR proběhl proces odstátnění a privatizace národního majetku, který později začal být nazýván Českou cestou. Na tento proces a především na jednu jeho část, v níž se majetek privatizoval kupónovou metodou, se od počátku 90. let objevují a zřejmě i nadále objevovat budou různé názory napříč nejen českou politickou a ekonomickou scénou.

Českou cestou se v ČR částečně podařilo převést nekapitálové tržní prostředí na kapitálové. Naše ekonomika se přesunula z roku 1989, kdy v zemi byla naprostá většina majetku spravována státem a existovalo zde jen zanedbatelné množství podnikatelských subjektů, k současnému stavu, kdy většinu majetku v ČR nespravuje stát a počet podnikatelských jednotek se několikanásobně zvýšil.

Nezprivatizovalo se však všechno. Některé podniky byly privatizovány později (např. energetika či bankovní sektor) a některé nejsou zprivatizovány dodnes (sociální zařízení, zdravotnictví atd.). To je kritiky považováno za selhání České cesty a nesplnění jejích prvotních záměrů. Toto odbočení od splnění záměrů však může být v podmínkách, v nichž se v současné době většina českých domácností nachází, i výhodou.

Kromě zavedení tržního kapitalismu byla záměrem zvoleného procesu ekonomické transformace také rychlost jeho zavedení. Ta byla všeobecně žádaným prvkem, protože společnost zklamaná socialismem čekala zásadní změnu v co nejkratším časovém horizontu. Proto autoři privatizačního scénáře zvolili rychlý postup zvaný šoková terapie, aby se naše ekonomika co nejdříve přiblížila těm západním. Přitom nebylo přihlédnuto k jiným možným variantám privatizačního postupu.

S rychlou transformací ekonomiky nestačila držet krok transformace právního a institucionálního rámce, která měla upravovat a kontrolovat nově vzniklou strukturu soukromoprávních vztahů mezi novými vlastníky a která dodnes budí ostré spory. Na vládě bylo rozhodnout, zda vydávat zákony a zakládat instituce (či upravovat jejich fungování) v závislosti na konkrétních případech přestupků a provinění v hospodářské oblasti, nebo zda prvně připravovat zákony a až na jejich základě zacházet s národním

majetkem. A protože se vláda v tomto ohledu neměla kde inspirovat, rozhodla se v rámci zvoleného postupu šokové terapie pro první z právě uvedených variant.

Názory se rozcházely také v otázce, zda privatizovat do rukou zahraničních vlastníků, nebo těch tuzemských. Díky heslům typu „prodej rodinného stříbra“ měli přednost ti tuzemští. Na počátku 90. let byly ale podniky vládou svěřovány i jejich bývalému vedení, což je kritiky považováno za nesprávné. Toto vedení svou pozici často zastávalo jen z titulu odpovídajícího kádrového profilu a muselo cítit brzký konec svého působení. Bylo tedy jasné, že nepovede podnik k prosperitě. Tento management měl sice na rozdíl od běžných občanů alespoň nějaké zkušenosti s vedením podniku a informace o něm (což mohl být pro vládu důvod, proč mu podniky svěřit), na druhou stranu takový postup ze strany vlády musel vést k nespravedlivému rozdělení majetku.

Při rozdělování majetku, v němž byl hledán první, nikoli ideální vlastník, vláda přistoupila i k nestandardní kupónové metodě. Ta se v ohledu na rovnoměrné rozdělení národního majetku na občany zdála být spravedlivou a pro občany dosažitelnou. Do svých kupónů totiž investovali jen částku 1 035 korun, což byla také maximální možná ztráta, která jim hrozila, a získat mohli násobky této částky. Ovšem pochybuji, že o podnicích a jejich budoucím možném vývoji naprosto neinformovaná veřejnost byla schopná si správně vybrat, jaké akcie za své kupóny nakoupit.

Během kupónové privatizace (a hlavně během její „třetí vlny“) se navíc vyrojilo množství tunelářských kauz a zpronevěr, do nichž byli zapleteni vysoce postavení politici či jejich známí a které vyvolávají spory o legalitě České cesty. A to hlavně v souvislosti s investičními privatizačními fondy, v nichž se mísil majetek akcionářů a zakladatelů fondů. Majitelé některých investičních fondů z nich vyváděli aktiva do jiných spřízněných společností, čímž připravili bývalé držitele investičních kupónů o jejich vklady. I zde podle kritiků České cesty hrála roli pozdní úprava legislativy a tvorba institucionálního rámce.

РЕЗЮМЕ

Между началом 90-х гг. и началом текущего тысячелетия в ЧР произошёл процесс приватизации народного имущества, который позднее назвали «Чешский путь». На этот процесс, прежде всего на одну из его частей, в которой имущество было приватизировано ваучеризацией, с начала 90-х гг. появляются разные взгляды на не только чешской политической и экономической сцене.

Чешским путём в ЧР отчасти удалось рынок с центральным планированием превратить в рынок капиталов. Наша экономика была перенесена из 1989 г., когда большинством имущества в стране управляло государство, существовало здесь только незначительное количество субъектов предпринимательства, в настоящее состояние — большинством имущества в ЧР управляет не государство, и число субъектов предпринимательства в несколько раз выше.

Но не всё было приватизировано. Некоторые предприятия были приватизированы позднее (напр. энергетика, банковское дело) и некоторые до сих пор не были приватизированы (здравоохранение, учреждения социального обслуживания населения). Многие критики это считают неудачей Чешского пути и невыполнением первоначальных замыслов. Но такое отклонение от выполнения замыслов в настоящих условиях жизни чешских домашних хозяйств может стать даже преимуществом.

Кроме введения рынка капиталов замыслом Чешского пути являлась тоже скорость его введения. Она представляет собой всеобщее требуемый элемент, так как разочарованное социализмом общество ждало как можно быстрее произведённое коренное изменение. Поэтому авторы сценария приватизации выбрали быстрый процесс, т.н. «шоковую терапию», чтобы наша экономика в кратчайший срок приблизилась западным экономикам. Причём другие возможные варианты не были приняты во внимание.

С быстрой трансформацией экономики не шла в ногу трансформация юридических и институциональных рамок, которым следовало регулировать образовавшуюся структуру частноправовых отношений среди новых собственников и которая до сих пор вызывает споры. Правительству следовало решить, издавать ли законы и создавать институты (или регулировать их работу) в зависимости от конкретных случаев правонарушения и вины в

области хозяйства, или содавать в первую очередь законы, и на их основании обращаться с народным имуществом. Но правительству негде было инспирироваться и оно в рамках шоковой терапии воспользовалось первым из вышеупомянутых вариантов.

Разные мнения существуют тоже по вопросу, приватизировать ли в руки иностранцев, или чехов. Из-за лозунгов типа «продажа семейного серебра» чехи получили преимущество. Но в начале 90-х гг. некоторые предприятия были поручены их бывшему руководству, что критиками считается неправильным. Это руководство часто занимало свою позицию только благодаря соответствующему кадровому профилю и поэтому, наверно, предчувствовало скорый конец своей работы. Значит, было очевидно, что оно не принесёт предприятию пользы. С одной стороны, такое руководство пользовалось определённым опытом по управлению предприятием и информацией о нём (это было для правительства возможным обоснованием для того, чтобы ему предприятия поручить), но с другой стороны использование правительством такого метода привело к несправедливому распределению имущества.

В течение распределения имущества, в котором нужно было найти первого, а не идеального владельца, правительство приступило тоже к нестандартной ваучеризации. Она (по вопросу равномерного распределения народного имущества среди граждан) казалась справедливой и достижимой для граждан. Они ведь в свои купоны инвестировали только сумму 1 035 крон, которая является максимальной возможной потерей, и приобрести они могли кратное количество суммы. Но в этом отношении я согласна с критиками, которые сомневаются, что совсем неосведомлённое о предприятиях и их будущем развитии общество способно было выбрать самые выгодные акции.

Сверх того, в течение ваучеризации (именно её «третьей волны») появилось множество туннелов и растрат, в которых играли роль высокопоставленные политики или их знакомые и которые вызывают споры о законности Чешского пути. А именно, в частности, в связи с инвестиционными приватизационными фондами, в которых смешивалось имущество акционеров и основателей. Владельцы некоторых инвестиционных фондов взяли у бывших держателей инвестиционных купонов их вклады. Также здесь по мнению критиков Чешского пути играла роль поздняя корректировка законодательства и создание институциональных рамок.

6. Seznam použitých zkratek

CKP – Centrum kupónové privatizace
ČEZ – České energetické závody
ČKA – Česká konsolidační agentura
ČKD – Českomoravská-Kolben-Daněk
ČNB – Česká národní banka
ČNR – Česká národní rada
ČR – Česká republika
ČSAV – Československá akademie věd
ČSFR – Česká a Slovenská federativní republika
ČSSD – Česká strana sociálně demokratická
DIK – držitel investičního kuponu
DPH – daň z přidané hodnoty
FNM – Fond národního majetku
HDP – hrubý domácí produkt
IPB – Investiční a poštovní banka
IPF – investiční privatizační fond
KCP – Komise pro cenné papíry
KP – kupónová privatizace
MPO – Ministerstvo průmyslu a obchodu
MSNMP – Ministerstvo pro správu národního majetku a jeho privatizaci
NDR – Německá demokratická republika
NIF – Nadační investiční fond
ODS – Občanská demokratická strana
OKD – Ostravsko-karvinské doly
RIF – Restituční investiční fond
ÚV KSČ – Ústřední výbor Komunistické strany Československa

7. Seznam použité literatury a dalších zdrojů

Literatura:

HOLMAN, R. *Transformace české ekonomiky: v komparaci s dalšími zeměmi střední Evropy*. Vyd. 1. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2000, 106 s. ISBN 8090279562.

JEŽEK, T. *Zrození ze zkumavky: svědectví o české privatizaci 1990–1997*. Vyd. 1. Praha: Prostor, 2007, 224 s. ISBN 9788072601837.

KLAUS, V.. *Česká cesta*. Praha: Profile, 1994, 173 s. ISBN 8090160999.

KLAUS, V. *Obhajoba zapomenutých myšlenek*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1997, 452 s. ISBN 8020006451.

KLVAČOVÁ E., Jak urychlit privatizaci. *Ekonom*, 1992, č. 36. In: ŽÍDEK, Libor. *Transformace české ekonomiky: 1989-2004*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2006, 304 s. ISBN 80-717-9922-X.

KLVAČOVÁ E., O metodách privatizace. *Ekonom*, 1992, č. 2. In: ŽÍDEK, Libor. *Transformace české ekonomiky: 1989-2004*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2006, 304 s. ISBN 80-717-9922-X.

MLČOCH, L. *Chování československé podnikové sféry*. Praha: Ekonomický ústav ČSAV, 1990, 287 s. Výzkumná publikace, Č. 348. ISBN 8070060344.

MLČOCH, L. *Institucionální ekonomie*. Vyd. 2. Praha: Univerzita Karlova, 2005, 189 s. ISBN 8024610299.

MYANT, M., DRAHOKOUPIL, J. *Tranzitivní ekonomiky: politická ekonomie Ruska, východní Evropy a střední Asie*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2013, 577 s. 21. století, sv. 24. ISBN 9788020022684.

MYANT, M. *Vzestup a pád českého kapitalismu: ekonomický vývoj České republiky od roku 1989*. Vyd. 1. Překlad Petra Luňáčková. Praha: Academia, 2013, 351 s. XXI. století, sv. 26. ISBN 9788020022882.

PICK, M. *Stát blahobytu, nebo kapitalismus?: my a svět v éře neoliberalismu 1989-2009*. 1. české vyd. Všeň: Grimmus, c2009, 189 p. ISBN 9788090283145.

SPĚVÁČEK, V. *Transformace české ekonomiky: politické, ekonomické a sociální aspekty*. Editor Anna Kadeřábková. Praha: Linde, 2002, 525 s. ISBN 8086131327.

STIGLITZ, J.E. *Strategie radikální ekonomické reformy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta, 2001, 2 v.

ŠAFAŘÍKOVÁ, V. *Velká privatizace, aneb, Průvodce privatizačním projektem*. 1. vyd. Praha: Eonomia, 1991, 47 s. Knižnice HN. ISBN 8085378086.

ŠULC, Z. *Stručné dějiny ekonomických reforem v Československu (České republice) 1945-1995*. Vyd. 2. Brno: Doplněk, 1998, 117 p. ISBN 8072390058.

ŠULC, Z. *Vize a skutečnost české transformace: k historii sporů o strategii přechodu k tržní ekonomice 1989-1999*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2002, 153 s. Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky, 5/2002.

ŠVEJNAR, J. *Strategie ekonomické přeměny Československa*. Praha: Lidové noviny, 1990, 46 p. ISBN 8071060089.

TŘÍSKA, D. *Kupónová privatizace: sborník textů*. Praha: CEP Centrum pro ekonomiku a politiku, 2002, 151 s. Sborník textů, č.13/2002. ISBN 8086547027.

ŽÍDEK, L. *Transformace české ekonomiky: 1989-2004*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2006, 304 s. ISBN 80-717-9922-X.

Noviny a časopisy:

DLOUHÝ, V., 2003: Problémy a úskalí české privatizace posledních let. Centrum pro ekonomiku a politiku. Newsletter, 2, str. 3. Dostupné z: <http://cepin.cz/docs/newsletter/2003-02.pdf>

DYBA, K., 2013: Převzato z: autor anonymní, 2013: Rozkrádání za Klause? Hovoří další muž, který byl u moci. Parlamentní listy, 4, str. 15-16 Dostupné z: <http://www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/Rozkradani-za-Klause-Hovori-dalsi-muz-ktery-byl-u-moci-268254>

FRANTOVÁ, L. 2014: Klaus dostal naloženo za hájení lustrací. Padla jména estébáků, které prý kdysi nechal řídit. Parlamentní listy, 1, str. 13-14 <http://www.parlamentnilisty.cz/arena/tema/Klaus-dostal-nalozeno-za-hajeni-lustraci-Padla-jmena-estebaku-ktere-pry-kdysi-nechal-radit-299797>

HAVEL, J., 2003: Problémy a úskalí české privatizace posledních let. Centrum pro ekonomiku a politiku. Newsletter, 2, str. 3. Dostupné z: <http://cepin.cz/docs/newsletter/2003-02.pdf>

HAVEL, J., 2011: Převzato z: Štembera, H., 2011: Tříška si chválí kupónovku: Povedla se. I bez manuálu pro návrat ke kapitalismu. Parlamentní listy, 10, str. 5-7. Dostupné z: <http://www.parlamentnilisty.cz/zpravy/Triska-si-chvali-kuponovku-Povedla-se-I-bez-manualu-pro-navrat-ke-kapitalismu-211639>

KLAUS, V., 2013: Převzato z: Frantová, L., 2013: Rozkrádání za Klause: Expremiér promluvil a staré rány zase bolí. Parlamentní listy, 3, str. 9. Dostupné z: <http://www.parlamentnilisty.cz/zpravy/ekonomika/Rozkradani-za-Klause-Expremier-promluvil-a-stare-rany-zase-boli-265714>

MERTLÍK, P. (1996) *Privatizace po česku: Pět let putování od veřejného vlastnictví k veřejnému vlastnictví?* In: Politická ekonomie 1996, 4. Dostupné z:

<http://ies.fsv.cuni.cz/sci/publication/show/id/199/lang/cs>

PRAVEC, J., 2013: Rozkradená republika?! Tohle jsou vítězové a poražení české privatizace. Ekonom, 14, str. 23-24. Dostupné z <http://ekonom.ihned.cz/c1-59615060-rozkradena-republika-tohle-jsou-vitezove-a-porazeni-ceske-privatizace>

ŠULC, Z., 2013: Rozkradené Česko?! Byla privatizace loupeží století, nebo jedinou možnou cestou pro přechod k volnému trhu? Ekonom, 16, str. 32-33. Dostupné z: <http://www.mapovani.cz/ppf/rozkradene-cesko/49>

TŘÍSKA, D., 2011: Převzato z: Hroník, J., 2013: Tříška si chválí kuponovku: Povedla se. I bez manuálu pro návrat ke kapitalismu. Parlamentní listy, 10, str. 14-15. Dostupné z: <http://www.parlamentnilisty.cz/zpravy/Triska-si-chvali-kuponovku-Povedla-se-I-bez-manualu-pro-navrat-ke-kapitalismu-211639>

TŘÍSKA, D., 2012: Převzato z: Hroník, J., 2012: Klausův muž a otec privatizace Tříška: Naše země je ve vynikající formě. Parlamentní listy, 6, str. 6-8. Dostupné z: <http://www.parlamentnilisty.cz/zpravy/Klausuv-muz-a-otec-privatizace-Triska-Nase-zeme-je-ve-vynikajici-forme-234626>

TŘÍSKA, D., 2015: Viktor Kožený v Česku nikoho neokradl, napsal tento významný a důležitý muž. Parlamentní listy, 1, str. 16-17. Dostupné z: <http://www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/Viktor-Kozeny-v-Cesku-nikoho-neokradl-napsal-tento-vyznamny-a-dulezity-muz-352837>

VEČERNÍK, J. 2001: Zašlá sláva kuponovky. MF Dnes, 12, str. 8-9 Dostupné z: <http://www.soc.cas.cz/publikace/zasla-slava-kuponovky>

WEIGL, J., 2013: Proč se dnes vracet ke sporu o privatizaci. Parlamentní listy, 5, str. 13. Dostupné z <http://www.parlamentnilisty.cz/arena/nazory-a-petice/Jiri-Weigl-Proc-se-dnes-vracet-ke-sporu-o-privatizaci-273622>

Internetové zdroje:

BALOUN, V., 2004: Finanční kriminalita v České republice. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. [cit. 27. 9. 2014]. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/303.pdf>

ELLERMAN, D., 2001: Lessons From East Europe's Voucher Privatization. [cit. 8. 12. 2014]. Dostupné z: http://cog.kent.edu/lib/Ellerman5.htm#_edn1

GOČEV, P., 2013: Zlodějská cesta transformace nebyla jedinou alternativou. Deník Referendum. [cit. 4. 3. 2015]. Dostupné z: <http://denikreferendum.cz/clanek/15280-zlodejska-cesta-transformace-nebyla-jedinou-alternativou>

JEŽEK, T., 2011: Otec kuponových knížek Ježek: Za privatizaci bych si dal jedničku. [cit. 20. 11. 2014]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/141367-otec-kuponovych-knizek-jezek-za-privatizaci-bych-si-dal-jednicku/>

- KLAUS, V. 2001: Nazrál čas k vyváženému hodnocení privatizace? [cit. 15. 1. 2015]. Dostupné z: <http://www.klaus.cz/clanky/1696>
- KLAUS, V., 2001a: Několik faktů o české privatizaci. [cit. 8. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.klaus.cz/clanky/83>
- KLAUS, V., 2013: K 10. výročí zahájení kupónové privatizace. [cit. 14. 1. 2015]. Dostupné z: <http://www.klaus.cz/clanky/2217>
- KLAUS, V., 2014: Převzato z: Staněk K., 2015: Jak Viktor Kožený v Česku nikoho neokradl. [cit. 11. 2. 2015]. Dostupné z: <http://www.penize.cz/akcie/294674-jak-viktor-kozeny-v-cesku-nikoho-neokradl>
- LORENCOVÁ, J., 2006: Převzato z: Klusáková, J., 2006: Jana Lorencová: Krvavé oleje. Český rozhlas: Radiožurnál. [cit. 4. 12. 2014]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/publ_izurnal/_zprava/254466
- NEPIL, F., 1990: Otevřený dopis prezidentu ČSFR panu Václavu Havlovi. Britské listy. [cit. 4. 2. 2015]. Dostupné z: <http://www.britskelisty.cz/9712/19971217d.html>
- NEPIL F., 1991: Převzato z: Čulík, J., 1991: Proč je Klausova privatizace špatná. Britské listy. [cit. 14. 2. 2015]. Dostupné z: <http://www.britskelisty.cz/9905/19990506i.html>
- NEPIL, F., 1997: Václav Havel a jeho předvídavost hospodářských problémů. Britské listy. [cit. 4. 1. 2015]. Dostupné z: <http://www.britskelisty.cz/9712/19971217d.html>
- SLONKOVÁ, S., 2010: Policie ve válce uhlobaronů, zhatila miliardovou dražbu. Aktuálně.cz [cit. 17. 9. 2014]. Dostupné z: <http://zpravy.aktualne.cz/domaci/policie-ve-valce-uhlobaronu-zhatila-miliardovou-drazbu/r~i:article:671363/>
- STRÁSKÝ, J., 2013: Bývalý premiér přiznal úmyslné rozkradení státního majetku. [cit. 4. 12. 2014]. Dostupné z: <http://audiklub.cz/forum/prispevek/1046735-byvaly-premier-priznal-umyslne-rozkradeni-statniho-majetku>
- ŠTROUGAL, L. *Paměti a úvahy*. 1. vyd. Praha: Epoque, 2009, 363 s., [16] l. obr. příl. ISBN 978-80-7425-026-2. Převzato z: Vavruška, P., 2013: Rešerše "úspěchů" české privatizace a kapitalismu. Britské listy. [cit. 4. 1. 2015]. Dostupné z: <http://www.blisty.cz/art/70139.html>
- TŘÍSKA, D., 2013: Převzato z: Gočev, P., 2013: Zlodějská cesta transformace nebyla jedinou alternativou. Deník Referendum. [cit. 4. 1. 2015]. Dostupné z: <http://denikreferendum.cz/clanek/15280-zlodejska-cesta-transformace-nebyla-jedinou-alternativou>
- ZELENÝ, M., 2010: Neviditelná ruka trhu [cit. 12. 11. 2014]. Dostupné z: <http://www.monumenttotransformation.org/atlas-transformace/html/n/neviditelna-rukattrhu/neviditelna-rukattrhu2.html>

ZPRÁVA VLÁDY O STAVU ČESKÉ SPOLEČNOSTI, 1999. [cit. 24. 9. 2014]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/-zprava-vlady-o-stavu-ceske-spolecnosti---oddil-3--3-3--2131/>

Další internetové zdroje:

<http://www.hz.cz/cz/historie-ocelarstvi>

<https://or.justice.cz/ias/ui/rejstrik>

<http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>

<http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t0087_01.htm

<http://www.rmsystem.cz/>

http://www.sds.cz/docs/prectete/ezakon/pok_fmv.htm

<http://www.usoud.cz/zakon-o-ustavnim-soudu/>

Zdroje tabulek a obrázků:

ČNB (2003). Dostupné z:

http://www.historie.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.historie.cnb.cz/cs/fotogalerie_menova_politika/kapitola_ii_8/kapitola_ii_8_1/fotoalbum/ii_8_1_kuponova_knizka.jpg

EBRD: EUROPEAN BANK FOR RECONSTRUCTION AND DEVELOPMENT (2010).

Dostupné z: <http://www.ebrd.com/downloads/research/economics/macrodats/sei.xls>.

MEJSTŘÍK, M. *The Privatization Process in East-Central Europe: Evolutionary Process of Czech Privatizations*, Kluwer Academic Publishers, Norwell, Massachusetts, 1997, str. 158.

Dostupné z: <http://ies.fsv.cuni.cz/sci/grant/show/id/23/lang/en>

MPO. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/-zprava-vlady-o-stavu-ceske-spolecnosti---oddil-3--3-3--2131/>

STATISTICKÁ ROČENKA ČR 1998. Vyd. 1. Praha: Scientia, 1998, 743 s. ISBN 807183145x.

STATISTICKÁ ROČENKA ČR 1999. Vyd. 1. Praha: Scientia, 1999, 725 s. ISBN 8071831719.

STATISTICKÁ ROČENKA ČR 2004. Vyd. 1. Praha: Scientia, 2004, 734 s. ISBN 8025008533.

Výroční zprávy FNM (1992-2004). Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/archiv/agendabyvaleho->

Ostatní zdroje:

Lewandowski, J., Szomburg, J.: *Uwłaszczenie jako fundament reformy społeczno-gospodarczej*. In: Propozycje przekształcen polskiej gospodarki, Warszawa 1989. In: Tříška, D.: *Východiska, cíle a principy provedení kupónové privatizace*. In: Kupónová privatizace. Sborník textů, 2002, str. 44.

STATISTICKÁ ROČENKA ČR 1994. Vyd. 1. Praha: Český statistický úřad, 1994, 504 s., [16] s. barev. obr. příl. ISBN 80-202-0524-1.

STATISTICKÁ ROČENKA ČR 1995. Vyd. 1. Praha: Český statistický úřad, 1995, 626 s., [16] s. barev. obr. příl. ISBN 80-202-0568-3.

STATISTICKÁ ROČENKA ČR 1996. Vyd. 1. Praha: Český statistický úřad, 1996, 707 s. ISBN 80-7183-061-5.

STATISTICKÁ ROČENKA ČR 1997. Vyd. 1. Praha: Český statistický úřad, 1997, 711 s. ISBN 80-7183-105-0.

STATISTICKÁ ROČENKA ČR 2000. Vyd. 1. Praha: Scientia, 2000, 759 s. ISBN 8071832189.

8. Seznam tabulek a obrázků

- [1] Tabulka 1: Základní ekonomické ukazatele v roce 1991 (v %)
- [2] Tabulka 2: Odvětvová struktura českého HDP (v běžných cenách) v letech 1990-1999
- [3] Tabulka 3: Průměrná roční míra nezaměstnanosti (2. řádek) a inflace (3. řádek) mezi lety 1989 a 2003 (v %)
- [4] Tabulka 4: Rozpočet FNM a jeho efektivnost měřená ukončenými privatizačními projekty a privatizačními jednotkami v letech 1992-2004
- [5] Tabulka 5: Podniková zadluženost v ČSFR (v mld. Kč) v letech 1989-1992
- [6] Tabulka 6: Majetek schválený k privatizaci (stav k 30.6. 1998)
- [7] Tabulka 7: Objem privatizovaného majetku v jednotlivých fázích privatizace podle privatizačních metod v roce 1999 (v mld. Kč)
- [8] Tabulka 8: Výsledky podniků zpracovatelského průmyslu ČR podle metod privatizace v letech 1996 – 1998
- [9] Tabulka 9: Největší investiční skupiny podle počtu investičních bodů získaných v předkole první vlny KP
- [10] Tabulka 10: Počty podnikatelských subjektů v ČR v letech 1990-2004
- [11] Obrázek 1: Kupónová knížka s registrační kartou a známkou